

HOVEDFAGSOPPGAVE, RAGNVALD DØSKELAND, FEBRUAR 1959.

Kopiert (des/jan. 2018/2019)
fra originaldeponert hos
Nordisk Institutt, UiB

Merk: Før hovedfagsarbeidet er et brev
fra Tarjei Vesaas
til RD datert 19. Februar 1959.

Ytre Vinje, 19. februar 1959.

Kjære Ragnvald Døskeland,

De gjorde meg verkeleg ein stor glede ved å sende meg den hovudoppgåva. Det er i seg sjøl stimulerende å sjå at unge studenter har vori så interesserte at dei har gått til eit mødesamt granskingsarbeid (ja eg veit sjølsagt at dette eller hint måtte skrivast om, men likevel). I alle fall har eg lesi det med stort forvitne og nikka til mange små merknader der. Noken loddrette misstak kan eg ikkje peike på. Men til å slik diskutere meg sjøl, det vil eg ikkje likevel. Det eg synest De skriv best om og midt i blinken, er om tilhøvet mellom gut og jente i nokre av bøkene, små "passasjer" om Åsne og Per, om Astrid og Nils. Og om den einsame. La meg få seia hjarteleg takk.

Med beste helsing

Torjiv Verms.

MsEx 110

KONTRAKTBEHOVET HOS BARN
I TARJEI VESAAS' ROMANER.

En motivundersøkelse

av

Ragnvald Døskeland.
Hovedfagsoppg. 1959

75d203909

Universitetsbiblioteket i Bergen

Ragnvald Døskeland

KONTAKTBEHOVET

hos barn i Tarjei Vesaaa' romaner.

En motivundersøkelse.

Hovedfagsoppgave våren 1959.

Ragnvald Døskeland

INNEHOLDSLISTE

"Han tenkjer på kor rart det er med folk:
 Kor stor makt dei har til å stelle med
 hjarta av einannan!"

Forord..... 1

Innleiing..... 1

Forskriftskontakt..... 2:24

Forhåndssett mellom barn..... 2:40

"Har hadde ikkje kamratar"..... 2:51

"Ei glenter tenkte han"..... 2:57

Barnet og de voksnes verden..... 3:20

"Den lillege Anlen var ofte i tenning"..... 4:74

"Barnet"..... 4:75

For Bufast..... 4:81

Sluttord..... 4:84

Litteraturliste..... 4:85

F O R O R D.

En skulle ha god grunn til å vente at profesjonelle litteraturforskere eller studenter som velger litteraturhistoriske hovedoppgaver, ville ha følt seg tiltrukket av emner som på en eller annen måte berører det problemområdet vi her skal behandle. Men en etterlysning ved norske, danske og svenske bibliotek og universitet har gitt negativt resultat. Dobbelte merkelig er dette når en samtidig støter på atskillige avhandlinger som i en eller annen versjon tar opp et formelt sett så parallelt emne som kvinnen i litteraturen. Hos Duun, som så mange hovedfagskrivende studenter har kastet sine øyne på at en nærmest må kunne si at hans produksjon er gjennomtrått, står et isynefallende og lokkende emne ensomt igjen, nemlig barneskildringene.

Vi står derfor her overfor et "terra incognita", og noen støtte eller noe mønster for det foreliggende arbeidet har det såleis ikke vært mulig å finne i avhandlinger av lignende innholdsmessig karakter.

Om Vesaas kan det ikke sees å være skrevet noe bortsett fra Ragnvald Skredes biografi, noen tidsskriftartikler og to avhandlinger: I. Hartveit: "Naturskildringer hos Vesaas" og en dansk avhandling: "Symbolikken i Tarjei Vesaas diktning".

Denne mangelen på forbilder er kanskje en av grunnene til at det har bydd på visse vansker å bli enig med seg selv om emnevalg og disposisjon.

Da det muligens kan være nyttig for leseren å kjenne litt til disse "private" overleggingene, skal en her ganske kort gjøre rede for hva som har vært bestemmende for oppgaveformuleringen og opplegget.

En jevnføring av barneskildringer i norsk litteratur med psykologiske og sosiologiske strømdrag og data med tanke på en relasjonsdrøfting, ville i og for seg ha vært en overmåte interessant oppgave. Men bare i den utstrekning det har belyningsverdi for det valgte emnet, vil determinanter av det nevnte slag bli berørt her. Det samme gjelder analyse av andre dikteres barndomsskildringer.

Når en først er blitt fascinert av barneskildringer og under lesingen stadig griper seg i å nikke gjenkjennende og gjenopplever faser av sin egen barndom og ungdom, så drages en uvilkårlig sterkest mot de skildringene som henter sitt stoff fra et miljø som ligger ens eget barndomsmiljø nærmest.

"Det kan knappast förvåna att den som vuxit upp på landet och där lärt känna en mot diktens innehåll något så när svarande miljö, i tanken förflytter sig tillbaka till denna när han tar del av ifrågavarande diktcykel". (Wilhelm Sjöstrand i "BLM" 1944 s. 27)

En vil derfor også når en stilles overfor den oppgaven å foreta en litterær vurdering av denne delen av litteraturen, føle seg på sikrere grunn når en opptrer på "hjemmebane".

En annen grunn til at valget falt på Vesaas var den overstrømmende ros som alle bokanmelderne overste hans barneskildringer med. Om det iblant kan være uenighet om Vesaas' diktning, såvel dens form som dens innhold, så synes det å rå

3.

samstemmighet om at når han skriver om barn, da når han de store høyder. Slik omtale vekker ens nysgjerrighet, og en fristes til å stifte nærmere bekjentskap med disse skildringene.

Riktignok sitter en igjen med en følelse av å gå til oppgaven med bundet mandat etter at autoritetene har talt så tydelig, men på den andre siden har ikke denne utgreiinga till hensikt å komme fram til postulatformede dommer.

En blir forklar over at å gi seg i kast med å skrive om hele den delen av Vesaas' produksjon som mer eller mindre direkte handler om barn og ungdom, blir en unødig svær oppgave, og en står derfor overfor avgrensingsproblemet.

Under sammenhengende lesing av en dikters verk utkrystallisere etter hvert enkelte stadig tilbakevendende tema som en må ha lov til å tro har levd bevisst i dikterens sinn og er bærere av hans intensjon. Slik også i dette tilfellet. Det slo meg hvor ofte og hvor sterkt menneskenes behov for kontakt, deres trang til å bryte sjelelig isolasjon ble poengtert i Vesaas' verk.

Det er ikke usannsynlig at dette er et av de motivene Rolv Thesen har hett i tankene når han i "Arbeiderbladet" 26. okt. 1935 skriver om "Kvinnor ropar heim":

"Men det er tydeleg med vilje at visse motiv er sterkt understreka og kjem att som omkvedet i ei folkevise. Ofte skaper Vesaas på denne måten ein viss suggesjon, han tvingar lesaren til å høyre grunntonen eller grunntonane i verket!"

4.

En motivundersøkelse gir en i noen grad høve til å berøre det meste av dikterens produksjon, noe som utvilsomt tjener til å skape dypere perspektiver enn gjennomgåelse av et enkelt verk som f.eks. "Det store spelet" alene, eller en generisk betont undersøkelse av en enkelt av personene, som f.eks. Per Bufast, Hallstein eller Nils for å nevne noen av de mest markante i dikterens rikholdige utvalg av barneskikkelser. En håper også at et så pass avgrenset sentreringspunkt skal gi større fasthet i framstillingen enn en mer generell vurdering av forfatterens barneskildringer, samtidig som det med den sterke infiltrasjon dette motivet har, vil være vanskelig ikke å få et inntrykk av vesentlige sider ved dikterens teknikk og stil på dette spesielle området.

Av de disposisjonsmuligheter som byr seg fram ved behandlingen av dette stoffet, er det ikke noen som peker seg ut som den absolutt riktige eller mest formålatjenlige.

Spørsmålet om det ikke ville være mest hensiktsmessig å ta for seg verkene i kronologisk rekkefølge, melder seg naturlig nok først. Men så vidt jeg har kunnet forstå, mangler imidlertid den viktigste forutsetningen for en slik behandlingsmåte i og med at det ikke lar seg spore avgjørende utviklingskriterier med hensyn til innhold eller teknikk i barneskildringene, i hvert fall ikke utover den modning og dikteriske utvikling som preger den samlede produksjonen. Det kan sogar la seg påstå at at det er større stabilitet i barneskildringene enn i diktingen ellers. Vesaas liker u-

tvilsomt å variere sin litterære uttrykksform. Jeg tenker ikke da bare på at han veksler mellom romaner, noveller, skuespill og lyrikk, men på ulikheter innenfor én og samme litterære genre, som f.eks. romanen. Lar en blikket gli langs listen over de romaner han har skrevet, faller dette lett i øynene. Vi skal ikke her gå nærmere inn på dette, men bare føye til at barneskildringene stort sett er holdt utenfor "eksperimentene". Spør en etter grunnen til dette, ligger det nær å peke på det faktum at Vesaas i barneskildringene på et tidlig stadium, for ikke å si helt fra første stund, har funnet fram til en avklart, nærmest fullgyldig form. Så tidlig som i "Grindegard" møter vi ved siden av den tradisjonelle episke skildring av handlingsgangen også det lyriske innslaget, symbolbruk og intensivering gjennom replikk-kunst og gjentakelser. Jeg vil ikke dermed ha påstått at det er gjennom barneskildringene forfatteren har funnet sin form, men de kan oppfattes som forløpere for mye i hans "voksendikting".

Et annet i og for seg tiltalende alternativ ville være å velge et mer genetisk betont opplegg, d.v.s. å viese kontaktbehovets retning og styrke opp gjennom barne- og ungdomsåra. Imidlertid synes en å merke at dikteren ikke har vært så opptatt av dette aspektet, og det ville ~~vill~~ dessuten være en viss fare for at oppgaven på den måten ville få et mer psykologiserende tilsnitt enn ønskelig.

En føler at en kommer dikterens intensjon nærmest ved

å ta for seg objektene for kontaktlengselen: foreldre, søsken, kamerater, representanter for det andre kjønn, de voksne og overnaturlige makter. ~~og naturen.~~

For å råde bot på den diskontinuitet som lett vil oppstå ved et slikt transversalt opplegg, vil en til slutt gå et stutt resyme av Per Bufasts barndom og såleis få kontaktbehovet utviklingspsykologisk belyst.

Den foreliggende framstillingen er sterkt sitatpreget. Det var fra først av ikke tilsiktet, men under arbeidet ble det klart at en direkte formidling av dikterordene var å foretrekke framfor en omskriving av tankeinnholdet. Dypest sett bunner vek dette i at Vesaas har en spesiell evne til dikterisk forsterking og potensering. Han kan liksom lade en formulering eller en replikk med stemningsinnhold og gi den en enestående meningsfylde. En oppnår dessuten den fordel at utgreiinga kan leses uten at en har verkene present. Men det er en forutsetning for fullt utbytte av lesningen at en kjenner Vesaas' produksjon i grove trekk, siden det ikke er tatt med resyme av handlingen i de bøkene som er behandlet.

Når ikke novellene er tatt med, enda så mange perler av barneskildringer de inneholder, så er det fordi de, for dette emnes vedkommende ikke bringer inn noe nytt utover det romanene gir.

I N N L E I I N G.

"Sesom er barnets evne til å drømme
når den er virksom hos en voksen mann!"

Et flyktig overblikk over norsk prosadikting i det 20. århundre er nok til å overbevise en om at barnet for mange diktere har vært et tema som har hatt særlig sterk affinitet. Det som da faller først og sterkest i øynene, er deler av Vesaas', Duuns, Hoels, Sandemoses, Undsets, Slettos og Lølands og Ånruds produksjon. Et sideblikk til dansk og svensk litteratur fanger inn betydelige barneskildrere som H.C.Branner, Martin Andersen Nexø, Martin A.Hansen og Strindberg, Harry Martineon, Ivar Lø-Johanson.

Tar en for seg mellomkrigstiden, vil en sannsynligvis i denne perioden finne den høyeste frekvens for dette tema i hele den norske diktningens historie. Hvis en da ikke vil ta munnen like full som signaturen V.S. i "Morgenavisen" 12.des. 1934 som i en melding av "Det store spelet" sier:

"Det er virkelig mer enn motig når Tarjei Vesaas legger i vei med en ny barndomsskildring i disse tider da norsk litteratur omtrent ikke inneholder annet. Det er jo som alle våre forfattere går i barndommen."

Jfr. også Rolv Thesens melding av samme bok i "Arbeiderbladet" 3.nov.1934 der det bl.a.heter:

"Barndommen er i vinden. Det tek til å gå opp for folk, meir og meir, kor viktige barneåra er for alle, dei har høyrte det av psykoanalysen, det ligg i lufta."

Kuttet vi bort alt som handler om barn og ungdom i Vesaas' produksjon, ville den ha skrumpet betraktelig inn, og norsk litteratur ville ha vært usigelig mye fattigere etter denne amputasjonen. Men de romanene som fremdeles ville ha vært intakte: "Kimen", "Huset i mørkret" og "Signalet" og "Bleikeplassen" ville være nok til å sikre Vesaas plass blant våre fremste diktere.

Vender vi oppmerksomheten fra kvantiteten til den "kvalitetstemplingen" vi nevnte på s.2, ser vi at Vesaas' posisjon ytterligere styrkes.

Her er noen uttalelser om Vesaas' barneskildringer slik vi møter dem hos noen av våre mest kjente litteraturanmeldere:

Ph.Houm i "Norsk litteraturhistorie" bd.VI s.250:

"Barneskildreren Vesaas fornekter seg aldri."

Rolv Thesen i "Arbeiderbladet" 3.nov.1934:

"Til dei verkeleg store barnepsykologane i vår nyaste litteratur høyrer og Tarjei Vesaas. Det har han ofte synt. Ja, det er hans spesialitet."

Harald Beyer i "Bergens Tidende" 24.des.1951:

"Men "Det store spelet" er også en av de fineste barneskildringer i norsk litteratur og står her på linje med Sigurd Hoels beste bok "Veien til verdens ende!"

Johs.A.Dale i "Norsk Tidend":

"Vesaas har synt mange gonger før at han er ein meister til å skildra born."

Paul Gjesdahl i "Tidens Tegn" 26.nov.1936:

"Ennu en gang viser Tarjei Vesaas sitt fine talent som barnepsykolog og naturskildrer."

Når en har gitt avkall på den fordel en kan ha ved å skrive om en nålevende forfatter, nemlig å spørre ham selv hvis det er noe en gjerne vil ha nærmere greie på, så nytter det i grunnen lite å stille spørsmålet hvorfor dikteren skriver om barn. Det er imidlertid naturlig å søke utgangspunktet i kjærligheten til, og ømheten for barnet. Hele diktingen bærer vitnemål om en slik innstilling, men den finnes også konsentrert på ett sted, nemlig i "Grindegard" s.23:

"Baanet ligg på tapet sitt og ser upp i himmelen.
Er eit auge dette og, synest baanet, eit veldigt auge,
blaet og klaart so langt ein vil.
-----men den store himmelen uppe speglar av den
vesle nede, og ingen er fødd som kan seia kven er
venare av dei, kven er djupare, kven rekk lenger."

I "Romantiskt 1800-tal" s.118 skriver Fr.Vetterlund om Rydbergs lyrikk:

"Hans ømhet for barnet ar då en mans, som sjålv bevarat barnets finare känslighet och kan ved barnet ei kunde, ge ord dåråt."

Her forekommer det meg at vi i et nøtteskall har fått uttrykt den dyktige barneskildrers viktigste attributt: Ømhet for barnet, et barns følsomhet, evne til å gi et språklig adekvat uttrykk for tanker og opplevelser.

For Vesaas er ikke barnet først og fremst et interessant studieobjekt rent psykologisk sett, enda om en nok kan fornemme hans dype glede ved å bringe fram i lyset psykologiske data.

"Det ser ut til at Vesaas kjenner utruleg mange rare krikar i barnehugen, som andre diktarar ikkje har visst om." (R.Skrede i "Tarjai Vesaas" s.49)

"Vesaas' psykologiske forståelse er ikke så meget betinget av kjølig iakttagelse som av sympatisk innlevelse. Han har en evne som for en barneskildrer er særlig nødvendig, han har sans for de sjelelige prosesser som ligger bak en handling. Han har i det hele ikke så lite å fortelle om det som skjer i menneskenes indre, han forstår seg på sjelens livets dynamikk." (A.H.Winanes i en anmeldelse i "Dagbladet")

Antydningen om at Vesaas skriver om barn fordi "det ligg i lufta" (s.7), er neppe holdbar. Han hadde skrevet ypperlige ting om barn før en med rimelighet kan anta at psykoanalysens sterke understreking av barndomsopplevelsens betydning hadde kommet ham for øre. Det lar seg heller ikke registrere noen kursendring i barneskildringene forårsaket av psykoanalysen. Sigurd Hoels "Veien til verdens emne" derimot kom på toppen av den psykoanalytiske bølgen (1934) og står hva emnevalg angår, isolert i denne forfatters produksjon. Nå skal en imidlertid være oppmerksom på at påvirkninger fra psykologiske retninger ikke alltid er så lette å dømme om. Det kan i denne forbindelse være interessant å lese hva Aksel Sandemose skriver i siste utgaven av "En flyktning krysser sitt spor":

"Da den gamle utgaven kom ut, var det mote hos kritikkerne å lukte Freud både høyt og lavt. Det ble sagt om "En flyktning" at den (og jeg) var mer Freudsk enn Freud selv. Jeg hadde ikke den gang lest Freud, selv om det uten videre sier seg selv at jeg var påvirket av ham ad omveier.
----- Likevel vil jeg fremheve enda en gang at jeg selvfølgelig var indirekte påvirket. Ingen unngår å bli rammet av strålingen fra det som lever i tiden, selv om de ikke har vært nær den glødende kjerne."

På et slikt grunnlag er det selvfølgelig ingen gitt å frikjenne Vesaas heller for psykoanalytisk infiltrasjon.

Det ville i så fall være å redusere dikterens mottakelighet for det som "lever i tiden". Med kjennskap til den betydning hans utenlandsopphold og okkupasjonsårene hadde for hans diktning, ville noe slikt være absurd. Det en må slå fast er imidlertid at oppbygningen av hans verk ikke følger noe psykoanalytisk skjema. Og psykoanalysens klisjeer leter en forgjeves etter. De er minst av alt "psykoanalytisk protokoll i artistisk form" for å bruke Staffan Bjørcks uttrykk i "Romanens formløst" (s. 149). Kjennskap til psykologi i allminnelighet og psykoanalysen i særdeleshet kan ha dannet et korrektiv til dikterens egen kunnskap om barn, og den kan ha skjerpet observasjonsevnen. I visse tilfeller kan det sikkert ha gitt styrke og nytt mot å få sine egne iakttagelser verifisert eller aksepterte gjennom psykologisk teori.

Som et apropos til diskusjonen om psykoanalysen og dikteren kan det være verdt å sitere Fremds egne ord:

"Dikterne og filosofene oppdaget det underbevisste før meg. Det jeg oppdaget var den vitenskaplige metode som gjør det mulig å studere det underbevisste."

Detta samsvarer med det Ph. Houm hevder i Norsk litt. hist. bd. VI s. 56:

"Freud rattet søkelyset mot områder som for dikterne alltid har hørt til de fruktbarste: barndomsopplevelsene og drømmene."

Som nevnt (s. 7) var det de som mente det var motig av Vesaas å gi ut barneskildringer samtidig med Hoel, Undset og Sandemose. Leser en de aktuelle verkene, "Veien til verdens ende", "Elleve år" og "En flyktning" og sammenligner dem med "Det store spelet", så slår det en at det er lite "overlapping" eller trakk i hverandres sirkler.

Vesaas skiller seg ut fra de tre nevnte og minner mer om Duun ved det en kan kalle den implisitte barneskildring. Bare rent unntakelsesvis støter en på generell karakteristik av personene. Deres karaktertrekk og særegenheter impliseres i deres reaksjoner og deres handlingsmønster forøvrig."

Sigrid Undset har betagende skildringer fra barneårene - tydeligst og vakrest i "Elleve år". Hennes minutiøse gjengivelse av barnets nyanserike reaksjoner og stemningsopplevelser må en bare kapitulere overfor. Men leseren får alt gratis - til og med kommentert, og en sitter igjen med en følelse av å ha lest kulturhistorie. Dikterintensjonen savner en i grunnen.

Da ligger Hoels "Veien til verdens ende" nærmere "Det store spelet". Hovedpersonene er på samme alder og lever under noe nær samme kår. Det biografiske elementet skulle også være likt representert ifølge forfatterne selv. Vesaas sa i et radiointervju: "Det er mykje av min eigen ungdom i Per Bufast". Og Hoel har etter det en kan slutte seg til av forordst, gitt sin velsignelse til at Arne Stai i boken om Sigurd Hoel har byttet ut Anders med Sigurd i et av kapitlene i "Veien til verdens ende".

Hoels skildringer eier også en rik sjarm og er på mange punkter rammende i sin karakteristik. Vesaas har ikke det skarpe psykologiske søkelys å granske sjeler med som Hoel har til disposisjon, men til gjengjeld har han en vidunderlig levende fantasi som aner og lar ane hva som foregår i dypet av et barnesinn. Hoels skildringer bærer i noen grad preg av å være en voksen manns tilkjempete barnlighet ut fra en på forhånd ervert kunnskap om barn. De synes mer skapt ved re-

konstruksjon enn intuisjon. Arild Haaland er inne på dette i

"Hamsun og Hoel" og formulerer det slik:

"Nettopp fordi forfatterne og vi alle kommer til å vite så mye mer i ord, blir det stadig vanskeligere å skille mellom det som er uttrykk for det personlig dypt forankrete i et diktverk, og det som mere er et slags intellektuelt tilegnete "overbygninger".

Det er nettopp på dette punktet jeg finner at Vesaas og Hoel skiller lag.

I tilslutning til dette ligger det nær å anta at

Hoel har dradd nytte av de resultater den psykologiske forskning var kommet fram til i 30-årene. Å konfrontere sine egne barndomsopplevelser med disse resultater ser ut til å ha vært hans utgangspunkt. Og det er vel ikke tvil om at Hoels barne-skikkelser har mer av psykologisk koherens enn Vesaas', og ifølge Johs. A. Dale i "Litterære normer" er dette litt av et kriterium på god litteratur av dette slaget:

"Kritikarane krev først og fremst at dei menneska diktarane skapar, skal vera levande, som det gjerne heiter, det vil seia at dei skal ha psykologisk koherens, gje inntrykk av realitet, liv, oppleving." (s.17)

Konstellasjonen psykologi og kunst er også drøftet i Wellek & Warren: "Theory of Literature."

"The question may be raised, of course, whether the author has really succeeded in incorporating psychology into his figures and their relationships. Mere statements of this knowledge or theories would not count. They would be "a matter" or "content", like any other type of information to be found in literature." (s.80)

Even if we assume that an author succeeds in making his figures behave with "psychological truth", we may well raise the question whether such "truth" is an artistic value.

Much great art continuously violates standards of psychology, either contemporary with it or subsequent. It works with imbrakeable situations, with fantastic

motifs. Like the demand for social realism, psychological truth is a naturalistic standard without universal validity. In some cases, to be sure, psychological insight seems to enhance artistic value. In such cases it corroborates important artistic values, those of complexity and coherence. But such insight can be reached by other means than a theoretical knowledge of psychology. In the sense of a conscious and systematic theory of the mind and its workings, psychology is unnecessary to art and not in itself of artistic value." (s.81)

Etter dette innlegget fra en tilhenger av "New criticism",

og med det i tankene, vil vi ta for oss et sted hos Vesaas som tydelig viser hans artistiske behandling av stoff med sterkt psykologisk tilsnitt. Det gjelder småbarnets udifferensierte, følelsesdirigerte og egocentriske opplevelse av omverdenen, og finnes i "Grindegard" s.20:

"Men ba ba, seier baanet der det ligg, so tegjer det att og let augo glide langs bjelken under taket. Eg er glad i deg! seier augo til bjelken, eg er so glad i deg og held av deg, ja det er det eg gjer - . Og sjå der er ein kvist i furubjelken, augo stansar ved kvisten, bli so stille som den minste tjønn i skogen, let kvisten få gávur og gode ord. Held av deg! seier augo, du er so brun, vil du ikkje koma ned naar eg held av deg? Inn gjennom glasnet spelar ein solbunt, ein glad bundt som kjem inn og liksom spør om her er noko vent i huset? Stoga viser stilt til veslebaan, og solbuntens helsar og trør nær. Ja! Kom! seier liksom baanet og prøvar fange den glade inn i butteneven, men bundten er ein ung kaat svein, han ler og smyg unda, ikkje raad å fange, heisan der fann han det han søkte. Baaneaugo var det, han gjer seg so fin han kann, silar inn der, der er djupt, og skirt.... Her er stilt. Einast denne tagalle leiken millom baan og sol - alt til at baanet kjem i hug noko som er so lögge det l y t le, og det ler og ler. Stoga lyer, var ho still fyrr, so vert ho kurstill no, det er som nokon kjem fram or krørne, forvitne og glade og vender øyro til Der lær no baanet, hev ei glede som ikkje eig flekkjer, ikkje er sprekk i, og likevel er det noko so skøyrt yver det at ein pust kunde faa alt til ramle, eit byggverk so granngjort som ingen annan ting. Baanet ligg paa tæpet sitt og ser upp i himmelen. Er

eit auga detta og, synest baanet, eit veldigt auga, blaatt ok klaart og ingen botn i, blaatt og klaart so langt ein vil. Held av deg, seier baaneaugaet, får ikkje svar, men den store himmelen der uppe speglar av den vesle nede, og ingen er fødd som kan seia kven er venare av dei, kven er djupare, kven rekk lenger.

..... baaneaugo flyt seg stilt fraa eitt til hitt, tek upp i seg bilate etter bilate, tek det inn til seg og held av det som av alt dei ser, klember det inn til si kleke bringe.

Ei svole kjem og svingar, den maa augo fylgje, rundt i lange sigleringar, av og til med braasvingar og uventa kast, augo fylgjer med i svaleflog. Og svola reiser ikkje, her vert so godt å svinga her, ikkje at her er meir my enn andre stader, men ho svingar og krinsar, og kjenner seg vel ved eitkvart, saktar floget lite, ror og duvar i noko ho ikkje skynar.

Baaneaugo er det, som ligg nede og seier: held av deg! dei er det svola er hildra inn i no.

Det varer ei tid, men so vert augo fanga inn av noko anna: eit fivreid med glade vengjer, det set seg paa blomane, gjestar dei, forlet dei, der sette det seg paa blaaklokka som vaktar Torremun.

Kva er detta, tenkjer baanet, held av deg! og hendene tøyger seg, og augo vender sin trolske løynde straum mot blaaklokkegjesten. Fivreid! kva hev det til oppgaave i livet? leite upp vene blomar berre, der sit det paa blaaklokka, men er gjest og maa reise, kven er den neste? den neste vene? veit ikkje, tenkjer ikkje lenger, sit berre paa blaablomen og kjenner eit slags underlegt ver av godleik, vert or av det, slepper seg fraa den nikkande klokka, vimfar burtyver, maa burtyver, styrer seg ikkje lenger, vimsar mot baanet, mot det venaste eit fivreid hev set, mot augo - augo, og baanet titrar i kvar taag yver detta som kjem.. (s.24)

For meg står andre kapitlet i "Grindegard", som det ovenfor er sitert bruddstykker fra, som noe av det beste i Vesaas barneskildringer. Det minner om Leonardo da Vinci som lot perspektivlinjene møtes i hovedpersonene øyne. Forfatteren har kapitulert overfor oppgaven på det eksakt-psykologiske planet, og løfter så det hele opp på det lyriske, bilderike planet og gir oss en sterk opplevelse av barnet i midten, og greier på en forunderlig måte å bibringe oss et kjennskap til småbarnets opplevelses-og

reaksjonskvaliteter som det skulle være vanskelig for en fagpsykolog å kunne gi oss i nøktern fagterminologi.

Det er fristende å sammenligne med et tematisk beslektet avsnitt hos Sigurd Hoel i "Veien til verdens ende"s.14

"Midt i verden står Anders. Han står i midten av alt. Rundt omkring ham står alt det andre. Mor og far, Gori-ne og Embret og Andrea, Tora og Kari og Læ og Ket, sengen, puten, teppet og potten, muren og ovnen og slag-bordet og den store klokken som står ved veggen i kjøkkenet hele dagen og sier An-ders, An-ders. De nærmeste er de største. Når de går sin vei, blir de mindre og blir borte, undtagen mor. Når mor går, gråter Anders, for han vil ikke hun skal gå."

Olav Slettos og Vesaas' barneskildringer virker ved et overfladisk gjennomsyn nokså like. Språklig sett har de mye til felles. Men behandlingen av stoffet er vidt forskjellig. Å lese Slettos bøker om Per (Per Spegil, Per Stavlang) er som å begi seg ut på en vandring gjennom en urskog av detaljer, ofte slik at en ikke ser skogen for bare trær, d.v.s. at hovedpersonens trekk ikke blir tilstrekkelig avklart for oss. Det hele gir mer inntrykk av å være råstoff til en roman.

Det ligger nær å stille spørsmålet: Hvor har dikteren sin kunnskap om barn fra? Fra observasjon av egne og andres barn? Fra lesning av barneskildringer og ren barnpsykologi? Fra minner om egen barndom?

Hos Vesaas må nok dette siste tillegges størst vekt. Ved siden av en sjelden intuisjon og innlevings- og medfølelse- evne må det forutsettes hva Ph. Houm kaller "en formelig synsk erindring om barnets verden". (Norsk litt. hist. bd. VI s.265) Det samme har vi ellers vitnemål om fra andre diktere. Såleis skriver Nils Lie i boken om Jonas Lie:

"Med sin nesten synske hukommelse kunde han leve seg

tilbake, huske hver minste ting på de steder han hadde

vært fra sin tidligste barndom." (s.19)

Det viser seg at dikteren når han skriver om barn i høyere grad enn ellers, og også når de ikke bevisst går inn for å skrive biografisk, er henvisning til å trekke vekslers på sine egne barndomsopplevelser.

"Anders minstest ikkje lenger korleis ein vildra på den vanskelege grensa der Klas heldt til", heter det i "Fars reise". Men dikteren minnes Tarjei Vesaas minnes hvordan han selv "vildra" på denne grensen - grensen mellom barn og voksen, og som få har han evnen til å gjenoppleve og gjenskape det som da skjedde." (Ph.Houm i Norsk litt.hist.bd.VI s.254)

"Men det er sume som minnest meir enn andre frå barne-tida, og Tarjei Vesaas er ein av dei. Han går med ein billett til barneverda som aldri blir for gammal." (R.Skrede i "Tarjei Vesaas" s.137)

Som allerede nevnt (s.12), har vi Vesaas' legnetordefor at "Før Bufast" i "Det store spelet" har trekk fra ham selv. Men trass i dette må vi vokte oss for å betrakte boken som biografisk. De biografiske data som måtte finnes, er suverent underlagt det enkelte diktverks ide. Det har fått et intensjonelt og lyrisk preg som gjør at en ikke et øyeblikk føler trang til å undersøke nærmere dikterens barndom og ungdom og hans spesifikke miljøbakgrunn. Det hele har gått opp i en almengyldig syntese.

Det trekkes iblant paralleller mellom Vesaas og Duun, så kanskje vi kan tillate oss å gjøre det her også.

"Duun har vært så dyktig å transformere sitt opplevelses- og erkjennelsesstoff at man aldri kan si: Her er portrettet av dikteren som ung mann." (Asbj. Sæteren i "Mennesket og samfunnet" s.153)

Med litt forsiktighet torde en kanskje også anvende på Vesaas

det Sven Linner skriver om Pär Lagerkvist:

"Lagerkvist har inte några ambitioner som bygdeskildrare. Gestalter och miljöer är anonymt tecknade och kan syfta till det allmänmännsliga. I denna ofta abstrakta diktning, helt inriktad på de store själsliga upplevelserna går han på samma linje som Edith Södergran." ("Samlaren" 1947 s.80)

Slekteskapet mellom Pär Lagerkvist og Vesaas har ellers også Olav Dalgard pekt på i "Dagbladet" 8.nov.1932:

"Dei fåe ting som hender, tener berre som utgangspunkt for sjeleskildring. Det indre mennesket blir her alt. Ja, undermedvetet, kunde ein freitast til å seie. Dette er ikkje noko nytt for Vesaas. Men steller seg berre i rekkje med dei mest konsekvente ekspresjonistiske diktarane i tida. Hans næraste frende i Norderlanda er vel Pär Lagerkvist."

Alt dette som vi her har dratt fram til belysning av dikterens anvendelse av erindringsstoffet, har Arnulf Øverland med dikterisk kompresjon uttrykt slik i "Fiskeren og hans sjel":

"Selsom er barnets evne til å drømme
når den er virksom hos en voksen mann."

Og ikke minst når den er virksom gjennom en voksen mann med dikterens spesielle forutsetninger: intuisjon, følsomhet og fantasi.

Paul Gjesdahl har i en anmeldelse av "Leiret og hjulet" i "Tidens Tegn" 26.nov.1936 levert et interessant bidrag til forståelsen av hvorfor Vesaas så ofte skriver om barn:

"Ennu en gang viser Tarjei Vesaas sitt fine talent som barnepsykolog og naturskildrer. Det er sterk sammenheng mellom disse to evner. Dikteren eier en var mottagelighet for uberørt natur - barnets og landskapets."

Innvendingene mot Vesaas' forfatterskap at han er "vanskelig", gjelder ikke i første rekke barneskildringene, hvor vi bare sjelden møter symbolbruk. Men den Vesaaske replikken, kort, fyndig og underfundig, ofte uventet - den er blitt kritisert og parodiert, og har for enkelte blitt årsaken til at de

har lagt fra seg en bok etter å ha lest noen sider i den.

Før dem som har overvunnet en eventuell motvilje, er imidlertid språket, det stilistiske, blitt noe av det som gir diktingen kvalitet og egenart og forhøyer nytelsen ved den.

Enkelte føler den "kunstige" språkstilen, de amputerte replikene, som en hindring for å komme i kontakt med bokens personer, den avsjeler dem og distanserer dem fra oss, mystifiserer det hele og forpurrer livsligheten og ektheten.

Ikke minst i barneskildringene er disse dikteriske virkemidlene så vesentlige at vi ikke kan gå fra dette sentrale punktet uten å vie det mer oppmerksomhet.

Under behandlingen av Fantasi i sin "Psykologi" har Geo. Hammer noen betraktninger som i denne forbindelse må sies å være så pass relevante at de fortjener å refereres in extenso. Han sier her på s. 133 f.:

"Blotte beskrivandet av livet, hur realistisk denna be-

skrivning må vara, skapar inget realistiskt konstverk.

Den konstnärliga realismen skiljer sig från vetenskapens objektivt inregistrerande realism genom att dock förbli en av fantasin komponerad realism. Den verkliga skönlitteraturen vill åt verkligheten och sanningen lika ivrigt som vetenskapsmannen vill det. Målet för varje konstnär är detsamma som för varje vetenskapsmann, nämligen att komma åt verkligheten. Men vägen är olika.

Konstnären vill med fantasins hjälp en förtätad realism. För författaren kan inte nöja sig med referat och reportage ur livet. Hur realistisk en författare än vil vara, så kan han t.ex. inte nöja sig med att återgi vardagslivet hårda repliker. De flesta av våra repliker i vardagslivet är alltför tomma på verkligt innehåll för att passa in i en roman. Det mesta vi säger är inte alls karakteristisk för oss.

Konstnären kan i högre grad än vetenskapsmannen nå fram till en förtätad och sammanpressad verklighet, där-

før att det är honom tillåtit att med fantasin omforma verkligheten.

"En uttänkt aldrig hård replik är ofta mer karakteristisk an den som är refererad" har den svenske filosofen Hans Larsson sagt.

Langt ifrån att føra bort från verkligheten, før fantasin djupare in i den. Det är endast genom fantasin som en djuptgående realism blir möjlig. "Fantasin möjliggjør en konsentrasjon av verklighet."

Det är derfor et svakhetstecken nar en författare behøver använda sig av alltför många ord, men det måste en ytlig realist."

Det synspunktet som Hammer her (kanskje med "alltför många ord") gjør seg til talsmann for, lar vi like godt Sigurd Hoel applisere på Vesaas:

"Det viser seg tydeligere for hver ny bok av Tarjei Vesaas at han har satt seg ærgjerrige mål. Han vil ikke nøye seg med vanlig og hverdagslig virkelighetsskildring, han vil løfte sin skildring opp på et høyere plan, han vil fortette og forfine den langtrukne og grove og kjedsommelige virkelighet, han vil trekke essensen, livsstemningen ut av hverdagen, virkelighetens liv, og gi oss den tilbake i høystemt, høyspent diktning. (Om "Grindekveld" i "Arbeiderbladet"

12. nov. 192

Allerede forfatteren av Vplundarkvida i det 9. årh.

la for dagen særlig omhu ved gjengivelse av barnereplikker. Om dette sier Fredrik Paasche i Norsk litt. hist. bd. I s. 104:

"Og like sikkert avlyttet er barnespråket, hvor de to gutter stunder til smien: "Kom, saa gaar vi og ser paa ringene".

I originalen heter det: "Gongom baug sjá". Og det skal være den korteste replikk i hele Edda. Så Vesaas bygger på lange tradisjoner når han i sine barneskildringer griper til slike virkemidler. Ph. Houm trekker fram dette i Norsk litt. hist. bd. VI s. 254:

"Vesaas har slik en fintmerkende sans for de underlige replikkene som faller fra barnes munn, og for avgrunnen mellom barnas og de voksnes verden."

"LEITE ETTER VENSKAP ----."

Den sterke strømmen av kontaktlengsel som går gjennom hele Vesaas' litterære produksjon, bryter iblant opp til overflaten og finner slike uttrykk som det ovenfor siterte. Vi sk i det følgende komme til å dokumentere den ved en rekke lignende sitat, uten at vi derved kan føle oss sikre på å ha gitt et fullgodt inntrykk av motivets dybde og bredde hos diktere. Bare en tenksom gjennomlesing av det meste av det Vesaas har skrevet, vil kunne formidle motivets dimensjon. Spesielt er dette nødvendig for å kunne gjøre seg opp en mening om dets relative stilling i hans bøker.

Men det er tross alt mer ved sin intensitet enn ved sin omfang at motivet vekker oppmerksomhet. En føler at kanskje ville kontakthunger ha vært et mer adekvat uttrykk enn kontaktsbehov.

Psykologene karakteriserer dette behovet som almenmenneskelig og det er derfor ikke å vente at Vesaas har noe som helst slags monopol på å bruke det. Tvert i mot må en regne med, og finner da også, at alle diktere som beskjeftiger seg med menneskelige relasjoner, ikke kommer utenom det. For så vidt kunne en at samme måte som motivet er almenmenneskelig, så er anvendelsen av det som motiv almindikterisk. Det skulle vel ikke være altfor dristig å antyde at dikteren i følge sin psykiske konstitusjon er disponert for erkjennelsen av nettopp menneskelige relasjoner av dette slaget.

I et foredrag i Bergen brukte forfatteren Alfred Hauge dette uttrykket for å karakterisere dikteren: "Han går hudlaus og naken gjennom verda". Om Hamsun sier Arild Haaland i "Hoel og Hamsun" s.76:

"Dette nakne og sultne sinn som driver gatelangs i Kristiania,"

Skal vi godta at det i all diktning er gjemt et fikserbilde, nemlig dikterens ansikt, hans identitet, så må også Vesaas ha det samme hudløse og nakne sinn. Det ligger vel diktererfering bak Klas' refleksjoner da han sitter i biblioteket på Tun:

"Dei stille bøkene - skrivne kanskje av sundrivne sinn."
(Dei ukjende mennene" s.43)

"Den dreier seg om individets angstfylte ensomhet". Det er det resultat Ph.Houm kommer til i et forsøk på å finne fram til et hovedmotiv i mellomkrigstidens norske diktning, og han viser hvordan enaomhet og manglende evne til kjærlighet stadig går igjen hos tidens mest kjente forfattere, også hos Vesaas. Men av de eksemplene han nevner, "Bleikeplassen" og Klasbøkene, går det fram at det i første rekke er de voksnes ensomhet han tenker på. Det står imidlertid fast at få diktere har vært så opp-tatt av ensomhetsfølelsen hos barn og deres draging mot andre mennesker. Om det skyldes at han som barn selv ikke hadde lett for å delta i andre barns frie aktiviteter (jfr. hans egen uttalelse om at han ble kalt for "Gammelen") skal være usagt. En mangler i det hele materiale for en drøfting av motivete bakgrunn i dikterens psyke og miljø.

Ensomhetsmotivets utbredelse er også belyst i en artikkel

av Povel Fraenkl i Edda, 1948: "Ensomhetsfølelsen i Europeisk litteratur i det 19. århundre." Han peker også på at det moderne menneskes individuelle og sosiale ytringer vitner om at d-strir med, og kretser om ensomhetsfølelsen og ensomhetsproblemet. "Ensomhet og fellesskap - deri består det moderne menneskes problem." (s.250)

Slik denne analysen er lagt opp, vil det ikke kreves noen teoretisk-psykologisk drøfting av selve kontaktbegrepet. Det blir i det etterfølgende brukt i den dagligdags betydning en slik vi vanligvis oppfatter det når vi snakker om sjelelig kontakt mellom mennesker. Likevel skal vi referere hva Arild Haaland skriver om dette i "Hamsun og Hoel":

"Hva er kontakt? Det er noe som ikke kan defineres. Det kan ikke tilbakeføres på noe annet og enklere. Kontakt er et av våre menneskelige urfenomener. Det er noe vi alle har en umiddelbar følelse av i spesielle situasjoner. Hvor vi selv er avspent nok, og lever sterkt nok med, det hvor alle sidehensyn er veket unna og det som fyller oss, fyller oss helt til randen og strømmer åpent og fritt mot et annet menneske, mot naturen, vårt arbeide eller bare mot oss selv, der har vi den usvikelige følelsen av at der er kontakt." (s.75)

"Den åpne, frie strømmen mellom menneskene", den opptar Vesaas sterkt, og han har utrettelig pekt på hva det betyr for barnet at den eksisterer. O av Slettos Per er foreldreløs som enkelte av Vesaas' barneskikkelser, men ikke én gang røper han den dype lengselen etter foreldre, og spesielt da mor, som hos Vesaas' personer blir det altoverskyggende problem. Hele hans diktning er som et nettverk av kanaler for slik strø. Den bryter på og forsøker å finne sitt leie. Demmes den opp, skapes spenning og press som får gjennomgripende betydning for individets vekst og utvikling.

F O R E L D R E K O N T A K T

"Mor smilte, og Per var tyrst etter den
smilen!"

"Far hadde vore venleg i møtet i dag."

Problemer omkring foreldre-barn relasjonen er aktuelle både fra praktisk og vitenskaplig synspunkt. Det er visselig Freuds psykoanalyse å takke at problemet spiller en betydelig rolle i psykologisk og psykopatologisk teori. Viktigheten av dette problemkomplekset ligger opp i dagen, særlig når en tenker på barnets sosiale utvikling. Foreldrene er, i vår sosiale organisasjon, de første representanter for samfunnet barna kommer i kontakt med. Enda om barnet under oppveksten kommer i forbindelse med andre personer (med elektninger, naboer, med lærere og arbeidsgivere) blir det over en lang periode foreldrekontakten og foreldrepåvirkningen som blir av avgjørende betydning.

Familien blir såleis den mest effektive part av det sosiale miljø. Familien er den første virkelige sosiale gruppe og sosiale institusjon som barnet kommer til å leve i. Den øverste innvirkning på barnet før de andre delene av det sosiale miljøet har anledning til å gjøre seg gjeldende. Den former barnet i den mest plastiske perioden av livet, og fortsetter med å gjøre det utover i ungdomsårene.

Forholdet til foreldrene er såleis en alvorlig faktor i personlighetsutviklingen til barnet. Dets mentale status blir formet av det, og barnet henter derfra basis for sine

sosiale holdninger som er karakteristiske for personligheten.

"Whatever the amount of general truth there may be in the Freudian theories of the complexes, it is at least certain that the early attitudes of the young child towards his parents, brothers, and sisters are of abiding importance, and that throughout life they tend to color his emotional relations with other people." (J.S. Ross: "Groundwork of Educational Psychology")

I "Grindegard" har Vesaas formelig en hymne til morens pris:

"Mor, underlegt ord, smaa tungur bablar det og set ljos til det kring heimens rund, er det fyrste og varar til det siste. Mor seier den mødde naar han skal reise burt fræa alt, ynskjer eit syn: mor - der han stend tvikar ved dødens bru." (s. 153)

Vi har tidligere (s. 14) introdusert Toremun der han ligger og suger inn omgivelsene som bare synes å være til for hans skyld. Men så dukker moren opp på arenaen og dermed overstråles alt annet av henne:

"Ho gjeng fram og baanet gløymer bjelken, kvisten, solbunden, gløymer kva det ler av, ser berre denne kvinna framfor seg, og augo flyt seg paa henne med alt som kan leggjast i dei av venskap." (Grindegard" s. 21)

Ureflektert og udifferensiert er oppfatningen av moren på dette stadiet, men det går tydelig fram at hennes nærvær er av vital betydning.

Morsbindingen kommer ellers hos Vesaas sterkest fram i de tilfeller da barnet ikke har mor i live eller på annen måte er skilt fra henne. Hele Knut Heddejors livsholdning preges av at moren døde da han ble født. Og gjennom hele barndommen pines han av savnet - han hører andre bruke ordet "mor", og han prøver å finne ut hva det innebærer:

"Då han vart større og kom saman med andre born, so høyrde han av dei eit par ord som han sjølv ikkje kunde.

-Mor,sa dei - Far,sa dei.Dei sa det som det var umgripet av alt godt og hjelpesamt,og han fekk rare tankar om kva slag folk det var.Dei såg forbina på han,spurde han kva mor var.

-Det er mor det vel.

Sidan lydde han til dei i smog.Alljamt kom det att i talen deira,detta far og mor.

Vende han seg so ein dag til bestefaren,dei var saman i smedja.

Kva er mor og far? ("Menneskebonn" s.21)

"Men alltid fylgde tanken på mori.Det hekk yver han som ei løynleg skuldbyrd.Det kjendest slik for han å vera kjøpt so dyrt.Og han samla liksom opp i seg det fagre han saag og hørde,vov det saman i rare draumar,lega eit morsminne av det,eit bilæte so uendeleg fint og v.veikt." ("Menneskebonn" s.24)

Når læreren på skolen forteller om folk som gav livet sitt for andre,eller om Kristus som kjøpte menneskene så dyrt, skjærer Knut i å gråte eller "sat med store,blanke auge og open skjelvande munn."

Det urealistiske og idealiserte bildet han har dannet seg av moren,virker inn på hans forhold til andre kvinner.Og boken ender logisk nok med at Knut i resignert tilfredshet sliter med å bære det tunge smijernskorsset fram til grava til L.v Myrejord,den kvinnen som kom nærmest opp mot hans morsbilde.Det smaker av soning og gjengjeld.

Ingebjønn i "Sendemann Huskuld" blir forlatt av moren, en taterkvinne,og finner sitt morssubstitutt i denne gamle merkelige mannen som i en slags sublimeringstrang tar seg av alt som lider og er i fare:barn,fugler,aka.

Enda om vi får raske glimt fra barnets sjelsliv,dets fantasi og fabuleringsevne(s.28),det sterke og hyppige emosjonelle svingninger(e.33),så har ikke barneskildringene i denne boken noen absolutt egenverdi,de er underordnet hovedmotivet:trangen til et fullverdig liv gjennom oppofrelse for og vern

om det svake,hvor det enn finnes og hvilken skikkelse det enn opptrer i.

Ingebjønn finner seg vel til rette hos Huskuld som ødsler sin omsorg på det hjelpeløse kreket.Men savnet bryter likevel i gjennom.Når han om kvelden ligger og ikke får sove, kan det plutselig komme over ham:

"Mor.kviskrar det att,langt og saart."(s.28)

"So kunde taarine koma yver det at mor var burte,men snart var det noko nytt og forvitneleg aa sjaa paa att." (s.33)

Ved sitt hjertelag og sin godhet vinner Huskuld gutten for seg:

"Ein gamal mann hev set paa honom med so fine auge at han tykkjer han lyt koma burt til han,smile til han, klive aat fanget hans og leggje kinn mot kinn."(s.77)

Vennskapet går ikke sporløst hen over den gamle mannen heller:

"Huskuld kjende noko dirre i hugen daa,ein djup mild streng var rørd paa,ein som aldri hadde klinga inni hjarta fyrr."(s.36)

Likevel,i kraftfeltet mellom Huskuld og mor,er båndene til moren de sterkeste,enda om hun for lettvinthets skyld har gått fra barnet sitt.Øtter ulykken i tømmerkogen da Ingebjønn falt av lasset,kommer Huskuld inn til ham mens han ennå ligger bevisstløs,og han oppdager til sin forundring at denne gutten som han har gjort så mye for å knytte til seg,han snakker i villedelse om mor.Dette manifesterer seg tydeligere ved morens tilbakekomst som artet seg slik:

"Goddag!sa det bakum dei.

Dei snudde seg braatt.Huskuld tote ein isfinger fekk tak med eitt,men Ingebjønn skreik frygderopst

Mor.

Og han sprang mot henne med blømar i nevane,og sjaa,ho hadde just same slags blomar i ein dusk paa bringa si,det var som eit kjenningsteikn at dei hørde saman.Ingebjønn,sa ho,og kva var det ikkje for tonelag,ho lyfte honom upp,høgt paa arm,og sette blaablomkransen sin i haaret hennar,mor,sa han.

No vil du fylgje meg vel,med meg?

Ja,sa barnet,men bestefar er og snild."(s.122)

Tydeligere kan ikke kvalitetsforskjellen i barnets følelser overfor de to uttrykkes. Og Huskuld bøyer seg for faktum og konstaterer at den fulle harmoni er gjenopprettet:

"Og han sat saag paa dei tvo ved bordet, mori og baa-net, dei tvo tilsaman som gjorde stoga ljøs." (s.205)

Motivet forsterkes ved å bli gjentatt i en annen form:

"Og attum alt, der dumba samlar seg fræa heile toget, der ein maa hoste og draga anden stutt, der puffer ein av drivarane framfor seg eit morlaust sælingslamb... ...So sig det (lambet) i vegen, mjukt, legg hovudet i gruset som mot eit modersfang." (s.127)

Kanskje har dikteren en følelse av å ha talt for åpent om morslengselen på bekostning av det kunstneriske, eller det er muligens ønsket om ytterligere poengtering som ligger under når motivet på nytt dukker opp, men denne gangen sterkere kamufisert. Men med Vesaas' dristige symbolbruk i senere verker i tanke, slår det en likevel at han her kommer leseren langt til møtes for å sikre seg at bildet han bruker, blir riktig oppfattet og ikke bare registrert som en lyrisk naturskildring.

"No laag flekken der open upp i dagen, vaat og myrk og hjelpelaus, var sett inn i verdi for aa vera den fyrste der. Flekken kjende seg so dregen av detta vene solauga som for i bogar yver himmelen, og han tottest vita det og kviskra eit namn mot den bjarte:
Mor! sa han.

Og etter di det var mor, so gav han henne sine løyndaste tankar, sa til henne at det var vondt vera den fyrste, fortalde om den skarpe kulde han laut herde i einsemd her, og at han lengta so etter ein like her i verdi." (107)

"Ja, og venen der burte, det var tilliks med han. Dei kom nærare kvarandre kvar time, vart dregne til kvarandre, mitt skal vera ditt, og ditt mitt, dei ville dela det som kom paa av av tungt og lett. Og daa det hende i kveldings-timen, just som sola fall, at det siste skiljet brast i millom dei - daa gav dei kvarandre det gode dei hadde tenkt so paa, det dei hadde gøymt upp i seg av fint i mot den andre, og det var so trygt aa vera taaflekk paa jordi." (s.108)

Toremun har mistet far sin, og Vesle-Brit mor sin, og begge er de opptatt av tanken på hvordan det skal lykkes dem å møte dem igjen. Da Vesle-Brit trøtt og utmattet sovner i bergkløften ved Kyrsvelt, drømmer hun om mor, og da hun berettet dette til Toremun, forsterkes hans lengsel og de pønser begge på hvordan noe lignende skal kunne inntreffe for ham. Og da moren en gang fortalte om framtaket der faren brøt jord og strevet med steinene, da slår det ned i Toremun at her må stedet være der han kan få snakke med far. Så arbeider de og tar i alt deres små krefter tillater, og sovner til slutt.

"Stilt i framtaket, ikkje staalklang, ikkje graat, mold-bonni sov, kinn ved kinn, slik som menneske maa skal det kjennast trygt. Kanskje drømde dei atter, um sæle far sin eller sæle mor si, um det som er mist, det ein maa lengte til. Ja, dei maatte gjera det, so lukkelege laag dei, medan solkjelda auste seg nedover." (s.110)

Og her er Klas'situasjon (hovedpersonen i de fire bøkene: "Fars raise", "Sigrid Stallbrokk", "Dei ukjende mennene" og "Hjarta høyrer sine heimlandstonar").

"Einatad i bringa sat alltid eit sakt etter foreldre. Om berre å ha visst litegrand kven dei var. Han var som fallen frå skyene. Kor likeglade dei måtte ha vore. Det avla mange mismodige tankar og hadde gjort honom skjerr og sky. Han hadde ikkje kameratar." ("Fars reise" s.8)

Da Dyregodtmannen fortalte ham om moren, hun som gikk i Lagar, tar han mot det i og før seg triste budskapet som en gave:

"Det var ein stor ting å ta i mot: Namnet til mor. Alt han hadde tenkt seg um hanne gjennom åri fekk namn. Han tok det oppatt for seg sjølv." ("Fars reise" s.67)

"Ein kjende kor ein var bunden til Lagar med heile seg." (s.103)

Det er ikke usannsynlig at den angsten han fanges inn av, og som følger ham gjennom hele livet, har sitt utspring nettopp her. Lagar får en merkelig makt over ham. Han synes han alltid har et hemmelig følge av skremmende skygger som driver ham mot

undergang. Hans forhold til kvinner er alltid preget av usikkerhet og ubesluttosomhet, og det ligger kan hende en dypere mening i at det er først etter at han har forlatt Lagar og funnet tilbake til "dei angande treslagane" at det lykkes for ham å bryte gjennom lag etter lag av isolasjon og etablere kontakt med Eli.

I "Dei svarte hestane" er konstellasjonen en annen. Her er det ikke savnet av foreldrene, men konflikten mellom dem som skaper vansker for barnet. Verst går det utover Kjell. Han engasjeres i striden og i stedet for å vise full fortrolighet til begge sider, prøver han å være rettferdig og tar parti på grunnlag av de opplysningene han får om og fra partene. Med barnets velutviklede følsomhet registrerer han fort alle uoverensstemmelser.

"Der sit liksom ein klump i halsen. Ikkje ein slik følsleg klump som når der er vondt mellom far og mor, når mor er på gråten og far er stygg i anletet - nei ein underleg god klump." (s. 9)

Som rimelig er bindes Kjell den første tiden sterkest til moren. Faren ser han mindre til. Han er stadig ute på reiser, og når han kommer full hjem, får Lisle gjennomgå, og Kjell tar instinktivt den svakes parti.

Men han nages stadig av at han ikke er glad i faren, og spør søskene om det er galt ikke å holde av far. Da han ikke får noe tilfredsstillende svar, "rømmer" han hjemmefra.

Ved et seinere høve er det faren, Ambros, som utsettes for angrep fra Bjørnskin. I denne situasjonen er det faren som trenger støtte, og Kjells følelser svinger da over til fordel for ham.

"Men Kjell på loftet knyter nevane, han er i egse, å den

Bjørnskin som kom her og sa stygt. So fekk han det og. Ja, det var så merkeleg gått opp for Kjell at han var glad i far. Det kjende han då han reiste frå Førnes her om dagen. Og no kjende han det veldig, syntest han." (s. 58)

Kjell spennes på pinebenken, og hans følelsesliv kommer ut av lage. Den umiddelbare kjærlighet han føler til begge foreldrene, forstyrres ved at han trekkes inn i et spill som hans intellekt og hans følelser ikke finner ut av.

Også foreldrene som driver lenger og lenger fra hverandre, føler på sin side sterkt behovet for å ha noen å støtte seg til. Ambros finner delvis tilfredsstillelse i å stille med hestene. Han er etter hvert blitt lite fordringsfull når det gjelder kjærtegn og blir varm om hjertet av den oppmerksomhet hestene viser ham.

"--og alle fire syrepar står kveste mot Ambros for å fanga opp fleire venskapsord.

Han blir liksom fjetra over slik uventa hugtakande helsing." (s. 112)

Det er forståelig at et menneske i en slik stilling ikke skyr midler for å få dekket sitt ømhetsbehov og samtidig finne støtte. Og det er Kjell kampen i første rekke kommer til å stå om, kanskje nettopp på grunn av hans umodne, men likevel reflekterende sinn. ^{lev} Sinar og Viv hører til Ambros' første ekte-skap, og Mabb, Kjells søster, er for liten til å forstå hva det dreier seg om. Så blir da Kjell den som blir regnet som det mest ettertraktelsesverdige byttet som det gjelder å få over på sin side.

Som brikker i dette spillet blir også hestene satt inn på Ambros' side. Han vet hvordan hestegalaskapen kan virke besettende, og han lar ~~Kjell~~ for Kjells skyld oppføre et skuespill på

tunet med hestene som hovedaktører. Lisle føler at barna glir fra henne.

"Den levande mor sjølv styn, der ho står. Kor Ambros har kjøpt ungene ifrå henne." (s. 97)

Konflikten når sitt klimaks da faren åpent legger skylden for miséren over på moren:

"Det er mor di si skuld, Kjell, at eg er slik. Kjell blir stiv i andletet og ser på mor si som han bed om at det ikkje er sant. Men Lisle seiere ingenting. Så må han krevje.

Er det sant mor?

Mor? Kjell krev att.

Så ser han at ho ikkje kan svara. Ser at det er sant. Får liksom ein skade. Kjell ropar mora utan å veta kva ho vil, ho er i naud. Kjell vik bakover, ser frå mor og til far, sky, kjem ikkje i hug barneutvegen å gråte eingong." (s. 116)

Det kan nok med god rett hevdes, som også enkelte har gjort, at diktsren her overvurderer et barns evne til å ta initiativ, når han lar Kjell stille sine inkvisitoriske spørsmål til moren. Men ved den akutte krise som er skapt, blir barnet stående alene med sterkt projektsrlys over seg i det kraftfeltet som oppstår mellom de to foreldrene. Han er drevet til randen av desperasjon, og må ha avklaring for ikke å bli sprengt av motstridende krefter i seg. Likevel blir denne opplevelsen av traumatisk karakter. Han "får liksom ein skade."

"-og Kjell skrik det ut: Det er mor som er skuld i det. Auga og alt saman. Så brotnar han i hop." (s. 124)

Et fundamentalt behov hos ham blir avskåret fra tilfredsstillelse, og dikterens oppgave blir å vise Kjells maysommelige vei tilbake til moren.

Og tvilen hos Kjell lar ikke vente lenge på seg:

"Augo til Kjell fylgjer han (Ambros) frå krå til krå.

Korleis er mor skuld i det?

Tei stilli då Kjell.

Og Kjell kverv slik måten hans er, utan nokoslags bråk, så ser ein spørjeandletet hans framme i ei dør att." (s. 124)

Barnets trygghet og tillitsfulle ro er forstyrret. Opprevet og ute av likevekt som følge av sitt sterke følelsesengasjement smyger han rundt mellom menneskene på gården. Han blir innadvendt og sky. Han er en fremmed i sitt eget hjem.

"Det er Kjell som eig stunder til å grunne.

Møter han mor, smyg han berre bort. Ho ser det og kjenner det endå meir, om kva Kjell trur.

Ho kan trive til og fange han, men han er som ein frammand kald ting å ha i armene, og augo hans er sky. Han glett ut or fanget hennar, bort i krør og bak dører, derifrå skygner han fram på henne som har gjort så mykje vondt." (s. 133)

At Kjell helt ut forstår rekkevidden av det som har hendt i hjemmet, viser hans reaksjon på en samtale mellom Viv og Rolv, kjæresten hennes.

"Rolv seier mørkt: Eg vil ikkje ha ei uglad brur. Då tek Kjell spranget." (s. 142)

Gjennomgripende forandringer i de ytre livsforhold som Mabbs død, farens konkurs, auksjonen og flyttingen fra Førnes endrer ikke Kjells holdning overfor moren.

"Ovanpå bur Lisle og Kjell. Det er elles berre Lisle. Kjell er borte, han blir heller meir sky overfor mor, istaden for å minske på det. Ho set fram mat, og den får han helst i seg når ho er ute av rommet. Han har ein stygg for å stå berr framfor henne, han kunne ikkje tole det. Så ser han på henne gjennom ei glise. Lisle møter augo hans, og bringa hennar løyp full av varmt blod. - Kjell! Kom! ho spring for å hente han og blir jamt forsein, han har ein unders evne til å smetta bort." (e. 160)

Men barnet greier ikke å stå alene, og Frida, Leivs kjæreste, blir det faste punkt i hans tilværelse. Der er umiddelbar kontakt.

"Han og Frida blir betre vener til kvar tid. Han heng ved henne, og bed henne med miner om å få ha selskapet hennar, og seier ikkje stort, berre står og ser, og finn seg til, og flyt seg etter. Her er trygt jamsides Frida, det er det, han kan stå berr og blank like imot

henne med avdekt andlet mot hennar, og kjenner for det inga følske, anna tvertimot ein god trufast pust ikring seg, varmt, til å bora heile seg kav i ." (s.160)

Alvoret i Kjells situasjon stilles her i relieff mot det intense smhetsbehovet. Vi får inntrykk av hvor mye det betyr for ham å ha noen å føle seg vel i lag med.

Uvanlig varsomt nærmer han seg Frida, redd for å møte nye nederlag i sine forsøk på å vinne fortrolighet. Og tilnærmingsgrunlaget er ren intuisjon. Han føler "ein god pust kring seg". Hans følelser overfor moren er fortsatt ambivalente.

Kjell har liv og spel i andletet med same ho (Lisle) ser han, han liksom gløymer seg og vil til henne, men så glepp det, her er eitkvart som ustanselig glepp, han blir grå og redd og ser etter ein sprekk å koma bort gjennom." (s.165)

Likevel er de naturlige bånd mellom mor og barn sterkere enn de kunstige barrierer som er bygget opp.

"Om litt kan han krype ned og sovne, uten å veta kvi han søv så godt: Ei seng som mor har rørt ved, om så berre å slå ein snipp av teppet frå, det kan bli meir enn ei seng, kan bli eit fang." (s.165)

Vi kan vel si at blodet snur seg for Kjell da han får være med Frida og Leiv da de flytter til en skogsplass for å bo der. I samværet med disse to begynner det å skje noe med ham.

"Men Kjell går og får bøtt på skadene sine. Her er så mykje sus i Hellekar, den mektige store skogen står like innpå og andar. Og hendene til Frida er det vel, henne kan ein stå så forunderleg avdekt og trygg framfor. Ho hand-samar han med ei umedveten morskjensle av kva han skal ha." (s.191)

Legemidlet for Kjell blir såleis den bevisste omsorg og tillitstyrkende virksomhet som Frida utfolder innen rammen av ideelle ekteskapelige relasjonar, og en uberørt, rolig og mektig natur. Det restituerte barnesinnet er nå i den forfatning at det kan ha en sjense til å knytte trådene til moren igjen. Det er vel

derfor bare tilsynelatende paradoksalt at nettopp nå, på tross av tilfredsheten bryter den ekte morslengselen fram for alvor:

"Det går eit par timar slik, og Kjell tenkjer alleslags ting. Då med ein gong kjem det over han som ein veldig gaus: Mor. Han må til henne. Ingenting anna detta: han må til mor. Han står skjelt. Ein fugl lét inni skogen, han er så borte, han synest det er mor som ropar." (s.191)

De voksnes argument som bygger opp kunstige skanser for menneskelig samliv, kan i lengden ikke holde sitt tak på barnet. De overdøves av hjertets tale. De er som "heimlaus røyk" i barnets sinn. Og kontakten og tilliten mellom mor og sønn gjenopprettes:

"Så er han der. Og så er det så liket, og endå er det ikkje slik at noken kan seia det: han set heilt tenkelt augo på henne og glett ikkje av. Andletet får rykker som det ville breste ut i eit langt godt rop. Han går bort til henne, og ho står held pusten. Ja, han greier det! han kan vera framfor henne likeså blank som framfor Frida. Han let henne ta høgre og venstre handa, og heile karen som ho vil. Og så ser han rundt seg etter alt dette som har fylgt han, og pint, og ropa i syro hans - det er her ikkje, han held berre mor i handa. Det sviv bort at ho har gjort vondt og, slik som ein heimlaus røyk tynnest til luft." (s.192)

Med sin fortettede dramatiske kraft står dette avslutningsavsnittet som et sidestykke til skildringen av skismøet mellom Kjell og mor. Ved gjenoprettelsen av balansen i barnets sinn, er det også skapt balanse i den litterære framstillingen. Trass i spennende hesteveddeløp og slagsmål blir dette stående som bokens dramatiske høydepunkt. Skildringen har i utpreget grad det en kan kalle "nerve".

Når vi nå går vidare, skal vi ikke vente å finne en mer inntrengende analyse av mor-barn forholdet. Men motivet dukker opp igjen flere steder, som vi skal se. Med den rike facettering vi er vant med i Vesaas diktning, er det ikke det

minste underlig at atmosfæren og konstellasjonen er en annen nests gang vi konfronteres med det.

Barnets positive helhetsoppfatning av moren får sitt fullgyldigste uttrykk et sted i "Sandeltreet":

"Mor stod for ein som eit heilagtt menneske, når ein tenkte på henne. Fyrst var ho alt som fanst, sidan mest alt, og på nytt alt og nere på alt - um ein svinga, so kom ein tibakars til henne. Det gjorde ein og kom det aldri i hug." ("Sandeltreet" s.17)

Mor i "Det store spelet" blir gjenstand for de samme betraktninger:

"Mor smilte til han. Mor var med i alt som hende. Andletet hennar var vidare enn himmelen, det var alle stader." (s.19)

I "Sandeltreet" er båndene mellom moren på den ene siden og faren og barna på den andre, uhyre ømtålige og skjøre. "Et er som tynne dirrende nervetråder ligger like opp i dagen." Eit ukjent Sandeltre var ho for dei, med framande angar og heimlaust. "Sandeltreet" er den første i rekken av de romanene fra Vesaas'hånd som har ettordstittel med symbolsk innhold. Senere kom "Kimen", "Bleikeplassen", "Tårnet", "Signalet", "Vårnatt" og "Fuglane". "Det store spelet" og "Huset i mørkret" hører til samme kategori.

Som allerede tittelen antyder, er moren den sentrale skikkelsen. Alt dreier seg om henne. Hun skal ha et barn, og har fått for seg at det vil komme til å koste henne selv livet. I denne situasjonen er det naturlig at det vil komme noe krevende over hennes holdning til de andre, det blir en slags enveis-relasjon. I kraft av dette blir moren gjennom sin svakhet den sterkeste. I den grad blir dette understreket at vi etter lesingen sitter igjen med inntrykket av at hun

terroriserer og tyranniserer mann og barn. Det er uten videre klart at i denne situasjonen strammes båndene mellom henne og barna, og vi får på en måte en parallell til det tilfellet vi tidligere har vært inne på i "Dei svarte hestane". Men disse barna har likevel en langt gunstigere posisjon. De er innvidd i mysteriet, de føler seg i pakt med gode krefter og er støttet av faren. De er også modnere enn Kjell og kan akseptere morens holdning, og de kan fremfor alt forestille seg og spille den rollen som er tildelt dem. Hendingene på det ytre plan - reisen landet rundt, tiltaler dem, mens selve livsmysteriet betar dem. Margit våkner gjennom det som skjer, til bevissthet om sin kvinnerolle, og kommer derved i et spesielt forhold til moren:

"Du lyt vente med å seia mot meg, Margit. Her kjem eingong ein dag då det vil gjelde deg sjølv. Då vil du få sanne at du er einsam." (s.69)

"Margit gjorde noko dei sidan minstest lenge. Ho vart som omskapt med dei såg på. Ho treiv i mor og øydsla slik med kjærleik i den rørsla at far og Egil stod brydde, fordi dei vel kjende kor umsynslaut Margit nækte seg. Eg er gjente, sa ho, medan blodet sprengde i andletet hennar." (s.170)

Dette er ikke eneste gangen vi blir vitne til slik plutselig bevissthet hos unge mennesker om at de står foran noe nytt, at de er kommet inn i en ny fase. Vi skal trekke fram eksempler på det etter hvert som vi støter på dem ved den videre gjennomgåingen.

Vi har allerede støtt på ordet "einsam", og kontaktlengselen i "Sandeltreet" formidles først og fremst gjennom dette ordet. Det danner ved de hyppige gjentakelsene grunntonen i boken. Stedene sitere her for korthets skyld uten kontekst.

- s.27 "Det var han som var bliven einsamare!"
- s.28 "--ein var einsamare."
- s.69 "--men ingen av dykker veit kva det er å vera einsam."
- s.69 "Då vil du få sanne at du er einsam."
- s.88 "Ein er einsam,sa ho."
- s.89 "Dei sette seg til å vøke med den einsame."
- s.95 "Trass i at mora ropa einsam,einsam."
- s.120 "Det er de som er einsame."
- e.139 "Ein er einsam,sa mor."
- s.156 "Ein vart i alle fall einsam."
- s.158 "Er du einsam,Magnus?"
- s.165 "Er du einsam,Magnus?"
- s.170 "Ein er einsam,Magnus."
- s.170 "Ja,men aldri kjenner ein seg sp einsam som no."
- s.170 "Ja,kva då,sa mor,du er einsam."

Vi har her fått stifte bekjentskap med en teknikk som er karakteristisk for Vesaas,nemlig gjentakelse av de stemnings- eller intensjonsbærende element.Ved et par seinere høve skal vi se hvordan han nytter det i andre bøker.

Det er en psykologisk kjensgjerning at forholdet mellom barn og foreldre og andre foresatte kommer inn i en krise i overgangsalderen.Lærivingstendensene gjør seg gjeldende.Den naturlige forberedelsen til å ta plass i de voksnes rekker,å stå på egne ben og kunne ta en avgjørelse på egen hånd og handle på eget ansvar,ytrer seg ved opposisjon mot autoriteten.

Psykologene taler gjerne om en negativ fase i denne alderen. "et foregår også en innkapslingsprosess som følges av aversjon mot voksen innblanding.De sterke psykisk og fysisk betonte brytningene og forandringene i denne tiden skaper en utpreget usikkerhetsfølelse.Alt dette resulterer i en sum av distansersende følelser som kommer til uttrykk på forskjellige måter.

Det er nærmest en selvfølge at Vesaas kjenner til dette trekket,og at det manifesterer seg hos personene hans. Det heter såleis i "Det store spelet":

"Var han(Per)glad i henne(mor)?Ja, det var han,det kjende han godt.I mellom tenkte han på henne med sterk glede og kjærleik.Men han ville ikkje bli blanda inn i det ho tenkte på, det hadde han ingen hug til.Ville bli brydd.Og sine egne tankar ville han helst sleppe fortelja."(s.80)

"No såg han mor betre.Ho var allstad der det var bruk for henne,når kleda var sund og når ein trong mat og drikke.Men ho var ikkje nær Per.Han ville ikkje koma ho nærare.Sumtid stod mor som ho ville seia han eit-kvart som han var sikker på ville bli leitt - då anten reiste han,eller fekk vasa det bort.Mor skulle ikkje lesa like inn i hjartet på ein.Det skulle ikkje nokon."(s.79)

Det er ikke ofret mye tanke på barnet i "Kimen",men vi får da en mors kommentar til nettopp dette fenomenet:

"Ja,dei blir så rare at,sa mora brått,ingen av dei fortel noko til meg no lenger når dei byrjar å bli vaksne.No stengjer dei seg inne,så snart det ikkje gjeld arbeidet og andre ytre ting."(e.23)

Heller ikke i "Kvinnor ropar heim" leter en forgjebes etter en pendant.Og variasjonene over temaet er ikke store:

"Denne hausten gjekk Helge for presten.Han heldt seg mykje for seg sjølv.Mor hans ville prøve å bli betre kjend med honom.Helge vart var og gjekk berre unda.Han måtte få vera i fråd."(s.294)

Og Jorunns sukk i "Tårnet" lyder:

"Dei kjem ikkje til meg med noko, dei så." (s. 105)

Ved siden av dette alderstypiske kontaktbruddet, er det en annen tildragelse som er egnet til å skape motsetninger mellom barna og faren. Både i "Vårnatt", "Kvinnor ropar heim", og "Sandeltreet" merker vi at barna retter sterke bebreidelser mot faren når et nytt barn er ventende.

"Dei unge her inne såg med ein slags uvilje på han akkurat no under trykket av striden: det var då Karl som hadde gjort Grete slik. Dei bora kvasse auge i han."

(Vårnatt"s.64) (s

"Han såg på dei (fedrene) med gru. Det var dei som var skuld i at her kom så mange ungar. Skuld i at mor og Signe fekk ungar. Ein kvan som visste det hadde fortalt det. Dei var skuld i at ein fekk slike dagar som den i går. Slik umåteleg skam. Ein skulle helst ha hata dei." (Kvinnor ropar heim"s.136)

"Med ein gong rette Margit seg upp og sette auga i far sin utan nåde: Det er di skuld, sa ho. Kvifor skal mor ha det barnet? spurde Margit i pine, og hev spurt og dei seier det er di skuld." (Sandeltreet" s.13)

Barne) skildringene i Vesaas' bøker innskrenker seg ikke bare til de stedene der han direkte forteller om barn. I og med at han svært ofte lær oss oppleve hendingsene gjennom barna, får utvidet vårt kjennskap til dem på en mer indirekte måte. Etter premieren på filmen "Dei svarte hestane" skal Vesaas ha uttalt at det var en ting det ikke var tatt nok hensyn til, nemlig at alt var sett med Kjells øyne. (lærer Olav Bjåland)

Slik er det også i "Sandeltreet", for å vende tilbake til den. Det er gjennom barna vi opplever morens tragiske skjebne, og gjennom deres reaksjoner stilles vi ansikt til ansikt med farens anstrengelser for å fylle sin rolle som forsørger.

Barna gjør krampaktige forsøk på å rettferdiggjøre ham i egne og andres øyne, men drives rett som det er over i medynk eller forakt. Det at faren ikke har noe ordentlig yrke, men bare sitter og skriver og arbeider med et verk som ikke ser ut til å bli ferdig, er en kilde til stadig bekymring og skam for barna, og det hemmer dem i deres frie omgang med bygdebarna som har foreldre som virkelig utretter noe.

Men her ser vi igjen hvordan barnet tar den svakes parti. De som kommer til kort, overfor den kompakte majoritet, påkaller barnets edleste følelser og det gir dem sin høljertede støtte.

"Egil fann etterkvart ut at det var far sin han likte best, trass i den stempelen han gjekk med. Mor greidde seg so godt, alle lika henne og lyste upp i anletet når dei fekk tala med henne. Ein måtte tilbede henne når ein var i Egils stad. Men far måtte ein liksom ørlitegrand verne umkring, han arbeidde og arbeidde og fekk aldri ferdigt noko, men fekk spott og skam - og dette gjorde honom til noko ein måtte halde svært mykje av." (Sandeltreet"e.23)

Ved at barna gjøres til medhjelpere i kampen for å redde moren fra tungsinn, skjerpes deres sans for den minste reaksjon fra hennes side, og de er spesielt oppmerksomme på farens motiltak. Gjennom dette skapes det en drivhusatmosfære for sjelig vekst hos dem. Vi har allerede pekt på hvordan Margit kom til klarhet over sin kvinneverole. Egil opplever noe tilsvarende.

"Egil mintest mjukleiken av mor imot seg då ho klembde honom, og det sveiv for honom aningar um kva far kjende til."

Kjente toner slås an i "Tårnet":

"Men der var einsemd i ropet, og sagn. Der let sagn hjå Vesla." (s.17)

I denne romanen vender Vesaas tilbake til en familie som er

forståelse de lengter etter.

I "Det store spelet" har dikteren skapt et miljø som en skulle tro oppfylte de krav en kan stille til et optimalt vekstmiljø. Men tilvarelsen er så visst ikke problemløs for den oppvoksende slekt. I barnets verden er det ikke bare, og kanskje ikke først og fremst, de alvorlige skiplingene i de voksnes innbyrdes forhold som bestemmer graden av velvære, men like mye de, etter voksen målestokk, uvesentlige ord og handlinger som hos barnet får helt andre dimensjoner. Ofte er det ikke de aktive inngrep mot barnet som volder ubehag, men det er miljøets passivitet, dets mangel på tid, evne og vilje til å imøtekomme barnets innerste sosiale behov.

Det er dette som er nøkkelen til forståelse av Per Bustrups situasjon. Han har det som bondegutter flest. Gården krever at alle krefter settes inn og vel så det. De voksne sliter seg helseløse, og de unge må i produktivt arbeid på et tidspunkt da uforpliktende lek er deres naturlige aktivitetsform.

Per har to brødre, og det er rimelig at det vil oppstå en viss spenning når det gjelder fordelingen av morens gunst på de tre. Ikke minst fordi faren er så opptatt med sitt at han ikke kan gi kompensasjon til den som føler seg forsømt.

"Det var Botolv og minsten mor stelte mest ikring. Per hadde nok kjennskap til det. Ho hadde so mykje arbeid med dei at ho gløynde mest at han og var til. Du er stor, du, sa ho, du får greie deg. På den måten var han liksom komen over til moster." (s. 10)

"Men mor såg berre Botolv og minsten, dei trong hjelp og han ikkje. Tenkte ho." (s. 32)

Moster er god å ty til og "god å sjå på", men hun kan ikke helt erstatte mor. Og tilnærmelser fra hennes side opp-

forståelse de lengter etter.

I "Det store spelet" har dikteren skapt et miljø som en skulle tro oppfylte de krav en kan stille til et optimalt vekstmiljø. Men tilvarelsen er så visst ikke problemløs for den oppvoksende slekt. I barnets verden er det ikke bare, og kanskje ikke først og fremst, de alvorlige skiplingene i de voksnes innbyrdes forhold som bestemmer graden av velvære, men like mye de, etter voksen målestokk, uvesentlige ord og handlinger som hos barnet får helt andre dimensjoner. Ofte er det ikke de aktive inngrep mot barnet som volder ubehag, men det er miljøets passivitet, dets mangel på tid, evne og vilje til å imøtekomme barnets innerste sosiale behov.

Det er dette som er nøkkelen til forståelse av Per Bustrups situasjon. Han har det som bondegutter flest. Gården krever at alle krefter settes inn og vel så det. De voksne sliter seg helseløse, og de unge må i produktivt arbeid på et tidspunkt da uforpliktende lek er deres naturlige aktivitetsform.

Per har to brødre, og det er rimelig at det vil oppstå en viss spenning når det gjelder fordelingen av morens gunst på de tre. Ikke minst fordi faren er så opptatt med sitt at han ikke kan gi kompensasjon til den som føler seg forsømt.

"Det var Botolv og minsten mor stelte mest ikring. Per hadde nok kjennskap til det. Ho hadde so mykje arbeid med dei at ho gløynde mest at han og var til. Du er stor, du, sa ho, du får greie deg. På den måten var han liksom komen over til moster." (s. 10)

"Men mor såg berre Botolv og minsten, dei trong hjelp og han ikkje. Tenkte ho." (s. 32)

Moster er god å ty til og "god å sjå på", men hun kan ikke helt erstatte mor. Og tilnærmelser fra hennes side opp-

fattes på en annen måte enn om de hadde kommet fra moren.

"Mor hadde ein kjole med ermar som rakk til albogen, og ermene hennar for forte og øvde mellom kusenane. På kjolen til moster var ermene likeså stutte, og no tok ho med eitt og ringa den runde armen kring halsen til Per -der ho stod og venta på at mor skulle mjølka seg ferdig. Per kjende at armen var god, det hadde vori best å la han bli der, han trykte seg fast mot huda - men Per var for stor til å stå slik, syntest han, og han klypte i armen med neglane. Ditt lemen! sa ho, og tok bort den gode armen. Halsen hans vart naken og kald." (s.7)

Etter at faren sa de skjebnetunge ord: "Du skal bli glad i jord", "Du skal vera på Bufast all din dag", er det kommet noe nytt inn i forholdet mellom de to. Per står i forsvarsstilling, han fører en stille kamp mot sterke krefter, og i denne kampstillingen øker ensomhetsfølelsen. Forholdet til faren som for kanskje best kunne karakteriseres som nøytralt (i den grad forholdet til far kan være det) blir nå sterkt affektbetont, det oppstår en emosjonell spenning som ikke gir grobunn for trivsel og velvære.

"Så gjekk Per ifrå med tungt hjarte, ut i einsemda si!"
(s.34)

"Per leika seg eit grann i snøen. Her var noko, han visste ikkje kva.
Einsamt." (s.36)

I det ytre glir alt normalt til tross for denne indre spenningen. Per er lydig og tar sin del av arbeidet, og om det iblant kan kjennes litt utøttferdig og hardt, så kan han ikke mobilisere noen nevneverdig opposisjon mot farens myndighet. Men den åpne frigjørende atmosfæren mangler.

"Han var redd far. No kjende han det meir og meir. Han var redd far etter at han heldt han handfast der i nybrotet og liksom sa dommen over han. Far hadde lagt ei bær på han."
(s.39)

Det er tydelig at denne avstanden mellom ham og faren piner ham, og farens ufailbarhet irriterer iblant:

"Far tapte aldri. Han hadde aldri hatt urett som Per kunne verkeleg peike på. Mor hadde sumtid skulda han for det, men far hadde berre reist or stova og teki jordgjemen med seg, gått bort til reiskapane sine i nybrotet. Det var mor som stod att og hadde tapt."
(s.78)

"Men far måtte ein vera mange steg ifrå. Per prøvde mange gonger å måle ut for seg at han var vener med far som med Olav Bringa - det fekk han aldri til så det var truleg." (s.78)

Vemodig sårt og resignert lyder Pers refleksjoner da han en dag står og ser faren leie hesten hjem fra beitet:

"No visste den gule hesten longe kven far var.
Per visste det ikkje, kor mykje han grunda på det." (s.71)

Slik er Per på en måte både far- og morløs. Hjemmet er blitt en institusjon uten de livgivende vennskapsbånd som barnet er så avhengige av.

Likevel kan det hende at den konflikt som oppstår hos ham mellom lyst og plikt, ved foreldrenes fasthet blir til vinning for hans begynnende karakterutvikling.

Men gang på gang understrekes det hvordan farens knappe vesen og dirigerende vilje skaper uro i guttesinnet:

"Far hadde sett ei logande skrift oppover ein: du skal bli glad i jorda, du skal vera på Bufast. Ein måtte vera redd far for den skuld. Det var som far ville ein vondt. Far grov i jorda til han ikkje var som eit anna menneske, og så steig ham fram av jorda og sa ting lik som han var Gud sjølv." (s.67)

Det er ikke rart at farens strenghet fører tanken hen på Gud.

"Far tretta aldri. Aldri med nokon. Han sa sitt e i n gong"
(s.81)

I "Kvinnor ropar heim" møter vi Per i farens rolle, og det er ikke vanskelig å konstatere at historien gjentar seg. Hans egne barn får nøyaktig den samme behandling som han selv fikk, og virkningen er presis den samme. Minner fra hans egen barndom dukker opp, og han skulle ha den aller beste forutsetning

for å kunne sette seg inn i deres stilling,

"Per og Bjørn stod att på den andre sida. Mintes kor vanskeleg dei hadde havt det sjølve. Ungane no om dagen, hadde det visst ikkje likare. Ein gløynde det berre for andre ting, hadde ikkje tid." ("Kvinnor ropar heim" s.154)

"Tvers over tunet stirde unge auge på honom. Dei kom nærare. Forletne. Teikn og under leita dei etter allstad og ikkje fann. Dei fekk steinar for brød. Sjå dessa framande ungene våre, sa Per til Signe." (s.176)

Ingjerd, mor til Per, tar seg spesielt av de små, og Per inter-
pellerer om dette lett konstaterbare fenomen at besteforeldre
og barnebarn alltid kommer så godt overens.

"Du for ikkje slik med oss, sa Per til henne.
Nei, eg hadde ikkje tid, og ikkje hadde eg vet på det
hekler." (s.176)

At det ikke bare er spørsmål om "tid og vet", men også om en
viss undefinerbar evne til å komme barna til møtes, tilfreds-
stille deres kontaktbehov med enkle midler, det gis det eksem-
pler på også her. (Jfr. Frida i "Dei svarte hestane"). Moster
står i stritt arbeid i kornåkeren.

"Av og til kom nokre av ungene hennar. Ho sende dei heim-
att med ei halmpipe i hendene, eller med eit godt ord.
Dei reiste aldri svikne." (s.221)

Og barn er ofte beskjedne i sine krav. Følelsen av, og gleden
ved å være akseptert skyldes ikke alltid de store ord og de
store oppførelser fra de voksnes side:

"Dei sansa fort at i dag var han (Per) med dei. På deira
side. Sette i store skrik og sprang fyre. Per kom etter.
«enkte på kor fort dei sansa at ein var med dei." (s.164)

"Kam. ropte ein slik i fleng, og dei var med på det utru-
leg fort. Ein måtte ha hatt i mælet sitt dette som dei
vents på heile dagen." (s.273)

Etter til dels detaljerte påvisninger av årsaker og virkninger
i forholdet mellom generasjonene, skal vi la fjorteneringen
Hallstein i "Vårnatt" runde det hele av med sin totalitetsopp-
fatning av foreldrene:

"Heile huset kjendest annleis fordi både far og mor
for ein gonge skuld var bortreiste. Dei hadde reist
sin veg i dag tidleg, og teke si eiga vekt med seg.
«ei var bra å ha, men likevel: ein anda ut i lette og
var åleine.» (s.5)

FORHOLDET MELLOM SØSKEN.

I den indre sirkelen omkring barnet spiller søskenene en avgjørende rolle for den sosiale tilpasningen. Det er ikke likegyldig om barnet er alene, hvilken plass det har i søskenrekken, hvor mange søsken det har og hvordan kjønnsfordelingen er.

Det er imidlertid tydelig at Vesaas har vært langt mindre opptatt av forholdet mellom søsken enn mellom foreldre og barn. De søskengruppene vi møter i bøkene hans, er nokså stereotyp, for det meste en jente og en gutt. Slike søskenpar er Margit og Egil i "Sandeltreet", Frans og Frida i "Huset i mørkret", Vesla og Nils i "Tårnet", Sissel og Hallstein i "Vårnatt" og vi kan vel også ta med Hege og Mattis i "Fuglane". Det er vel kanskje mer enn et tilfelle at dette forekommer i romaner med et islett av symbolikk og stram komposisjon. Stiliseringen som et slikt verk nødvendigvis må preges av, ser ut til å gjelde også familiestrukturen. I de mer realistiske bøkene: "Dei svarte hestane", "Det store spelet" og "Kvinnor ropar heim", er det større variasjon.

Om søsken kan en si som Hallstein om foreldrene: "Dei er bra å ha, men likevel.." Det ligger oppgittethet og lede i Per Bufaste utbrudd: "Brør og brør. Han hadde aldri sett anna enn brør." Nå hadde riktignok Per ikke noen synderlig stor glede av brødrene sine. Som eldstemann falt det i hans lodd å ta seg av dem, og de følte derfor som en klamp om foten. Han må bare yte uten selv å få noe igjen.

"Så blir det å passe Botolv. Men Botolv var for liten, h a n var ikkje det ein leita etter." (s.21)

Nå er det ikke bare det at Botolv er for liten. Per finner snart ut at det er noe i veien med ham, han er ikke som andre barn.

"Det var noko som vanta, eller som var for mykje, hjå Botolv." (s.22)

Dette går sterkt inn på ham og han tenker på det ^{så}gjør vondt. Botolv "stod der som eit gammalt menneske" og han "såg til med for kloke auger." (s.22) Under slike omstendigheter finner han bare en trøst:

"Huff ja, det var då godt at ein ikkje var som Botolv i det minste." (s.23)

Etter at Botolv er død, en opplevelse som forøvrig satte sterke spor etter seg hos Per, blir det bare Åsmund igjen. Men det lyktes ham aldri å etablere noe kontakt med ham. Den yngre brorens misunnelse overfor odelsgutten som skal få gården og de fordelar som det i hans øyne fører med seg, virker også med til å fjerne dem fra hverandre.

I det ellers så harmoniske forholdet mellom barna på Sund kan heller ikke denne følelsen skjules:

"Bjørge reiv av seg kjolen og slengde han i synet på Astrid. Denne makta åt den eldre! Så inderleg hata som det overtaket var. Ho trampa i golvet i armada si." (Tårnet" s.36)

Sitt mest karakteristiske uttrykk får vel søskenrelasjonen i "Sandeltrøet".

"Og i same susen som han (Egil) levde i, levde Margit i, dei kunde aldri hata einannan lenger enn eit par timar om gongen. Inderleg gode vener kunde dei heller ikkje vera anna i etutte utenkte bel." (s.23)

Vesla og Nils og Sissel og Hallstein har det på samme måten.

Når de er ovenpå, har de råd til å være uenige, erte hverandre og gi hverandre "det glatte lag", slik som et sted i "Vårnatt"

"Sissel kom inn i staden, fylt av sine ting. Men ho hadde likevel hatt auga med seg. Kva er det du og Gudrun gjer? No har de stått her i lang tid. Er de kjærestar no? Ho fekk det så ho skulle kjenne det: -Hald kjeft!" (s.225)

Når overgangsalderen nærmer seg, blir bror og søster mer fremmede overfor hverandre. Dette skismaet er ypperlig fremstilt i "Tårnet".

"Vesla ropete. Var komen inn på tunet og gjorde teikn til han om å bli med. Det gamle ropet. Men han kom ikkje. Ho vende seg ifrå og gjekk bort i kjøkkenhagen. Ropet hennar var utsliti. Slik var det no. Gamle rop vert ubrukelege. Enno kunne ein rope slik ein og annen gong. Liksom prøve halde fast det ein kjende gleid bort, men det kom ikkje noko ut av det. Difor gleid og Vesla unna og inn i hagen. Forbi -. (s.47)

"HAN HADDE IKKJE KAMERA TAR"

Det er Klas i "Fars reise" som i en tung stund konstaterer dette med vemod.

Samme hvor godt barnet har det hjemme, så vil det føle seg til overs hvis det ikke er noen jevnaldrende som setter pris på det selskap. Og kan vel det sies mer overbevisende enn Vesaas gjør det i "Kvinnor ropar heim?"

"Sumtid kom ein av Bufastungane heim med fråverande lykkelege andlet. Dei hadde havt ei openberring: eit anna lite menneske hadde kome i vegen deira og stråla upp med ein skinande glans. Med dirrande kropp hadde dei skyna baae tvo at den som stod framfor, var ein ven ein måtte ha for å kunna leva." (s. 235)

Vi skal snart se hva Olav Bringa kom til å bety for Per.

Og Åsmund, bror hans, knyttet kontakt med Knut Prikken, og sammen går disse to i gjæterskogen, og de lister seg på u-lovlige veier, opplever og diskuterer ting som bare kan oppleves og diskuteres sammen med en trofast venn.

Det er ikke rart at Per er knuget av ensomhet. Foreldrene hadde, som vi har sett, ikke tid til å ta seg av ham. Botolv var ikke som andre, og Per trivdes ikke sammen med ham. Foreldrene hadde lite omgang med hydefolket, så kontaktene var sparsomme.

Per hadde hørt om en jente på hans egen alder, men han hadde aldri møtt henne.

"Per tenkte ofte på Åsne, som hadde vori høveleg å leika med, men han bad aldri om å få finne henne. Så god å vera innmed som Moster var ho vel ikkje? Han lengta etter Åsne. Lengta inderleg likevel. Ein var alltid på same staden." (s. 12)

Skolegangen begynner og den betyr en vesentlig utvidelse av det sosiale feltet, men i samme grad aksentueres det alvorlige i å stå alene, å være isolert. Det kommer til å bety uendelig mye mer nå enn da han følte seg alene hjemme i snøfonna. Her hvor kontakt-mulighetene er tilstede, blir det en prestisjesak å finne noen å være sammen med.

"Der var mange born. Men Åsne Bakken var der ikkje med same. Han såg skjert på alle hine, og mange såg skjert på han. Some var kjende frå før og heldt lag og heldt leven. Med det skaffa dei seg eit slag overtak straks. Dei som stod ein og ein, vart mindremenner, stod og leita i andletet av dei førande om det kunde vera ein smil for dei." (s. 41)

Redningen for Per i denne prekære situasjonen blir Åsne, som han har møtt før, og Signe, venninnen hennes. Det er ikke til å ta feil av at dette styrker selvfølelsen:

"Per drog seg rundt Signe Moen og han fekk sjå henne i andletet. Ho var ikkje uviljug til å la han sjå, og så kunne dei smile fritt til einannan og vera tre. No var dei tre. Dei såg seg straks rundt." (s. 42)

Som følge av hans egen sosiale utvikling og presset utenfra, løsner etter hvert kontakten med Åsne og Signe.

"Det var vanskeleg å vera i lag med ein gjentunge slik midt i flokken av gitar." (s. 44)

"Åsne Bakken og Signe Moen hadde ein ingenting sams med meir, dei var gjentungar." (s. 61)

Og akkurat da står en avløser klar: Olav Bringa. "Han fann Olav Bringa." Det var så enkelt og liket til det hele:

"Så hadde dei stått framfor einannan i eit friminutt og sett det stille, apørjande og rådville andletet av den andre, og kjent venskapen i det andletet for alltid" (s. 45)

Gjennom hele barne- og ungdomsalderen epiller pluss- og minus-relasjonene til Olav Bringa den største rolle for Per. Hans

rikeste gledesstunder er knyttet til opplevelsen av å finne ham, og sine tyngste stunder har han når det er tegn til at vennskapet vil rakne. Og Vesaas levner ikke den minste tvil om at slik er det. Det nakne faktum slås fast gjennom en tidlig bruk av de to nøkkelordene: misse og finne.

s. 44: "Han fann Olav Bringa."

s. 45: "Olav Bringa var funnen."

s. 65: "No var Olav mist."

a. 67: "No var Olav mist."

s. 70: "No var Olav Bringa funnen att."

s. 100: "Så han miste ikkje Olav."

s. 111: "No var Olav mist."

s. 194: "Ein var atter ved å misse Olav Bringa."

Enda tydeligere går dette opp for oss når vi oppdager at Per faktisk gir avkall på Åsne som han er glad i, for ikke å komme i motsetningsforhold til kameraten sin.

"Per visste godt kva han lengta mest etter. Det var ikkje Åsne. Det var Olav Bringa. Han ville få ha Olav Bringa ved sida ei att. Ha Olav rett framfor seg att og sjå dei grå augo hans. Få sitja og teia jamsides han." (s. 144)

"Ho (Åsne) hadde teki Olav frå han, ho kunne gå sin veg. Han lengta ikkje etter henne. Jau, han lengta etter henne, men Olav hadde tydd meir." (s. 153)

Psykologisk interessant er bataljen mellom Per og Olav. Det er Åsne som tilaynelatende er stridens eple, men den virkelige årsak til slåsskampen er kontaktlengselen. Både fra litteraturen og det virkelige livet kjenner vi til hvordan slike venne-slagsmål tjener til å klare luften og bane veien for en inderligere kontakt.

"Per slo til. Det var barnslag, det kjende han, men det stod ikkje i hans makt å la det vera. Sinnet balla seg som ein hard knute inne i ein. Olav slo straks att. Det var godt han gjorde det. Dei vart rasande baae to og i vilt slagsmål. I vill lengt etter einannan, etter å få vera saman, med ingenting imellom, som før." (s. 134)

I skildringen av et opptrekk på skoleveien viser Vesaas oss trekk av kameratskapets psykologi.

Olav og Per er de flinkeste på skolen. Per er den drivende kraften. Han må lære, slik at han kan bli prest og derved skaffe et alternativ til det "å vera på Bufast all sin dag".

"Leksene, leksene. Ha den kalde gleden ved å få ros frå kateteret, ved å sjå seg ovunda - og sjå seg flird ått av dei hjelpelause dummigane som ikkje kunnar lære, og som difor treiv til geiping." (s. 61)

Olav og Per får tilnavnet "Partoskane" - et uttrykk for at kameratene ikke vurderte deres intellektuelle prestasjoner etter fortjeneste, men så mer på det en kan kalle sosial intelligens. Og etter at kameratflokket hadde rundjult dem og under Åsnes ledelse ydmyket dem fullstendig, stiger en av dem fram fra flokken og sier de forløsende ord:

"De treng visst ikkje skilja dykk ut, de kan vera med oss." (s. 74)

"Partoskane" har fått et utgangspunkt for refleksjoner over hva som er gode og hva som er foraktelige kamerategenskaper. At leksjonen ikke har vært forgjeves, er tydelig:

"Dei skildest for å gå heim, med kvar sitt svolne andlet. Etter dette ville her bli annleis i skulen." (s. 75)

Og iscenesetteren, Åsne, har oppnådd sin hensikt. De to guttene opptatthet av hverandre og av leksene har irritert henne og skapt sjalusifornemmelser. Og i kraft av sine lederegenskaper og sin posisjon i kameratflokket kan hun realisere sine hevnpåplaner. På samme måte som vi så at Olav og Per røk i trottene

på hverandre, så har Åsne ved dette opptrinnet oppnådd den samme tilfredsstillelsen gjennom stedfortredere. Dybden i hennes følelser for de to guttene kunne ikke uttrykkes bedre. Per synes ubevisst å ane sammenhengen:

"I natt vil Åsne gråte, tenkte Per." (s. 75)

Når de voksne enten ved sin mangel på harmoni eller ved krav om innsats på sitt eget plan river barnet ut av dets naturlige utviklingsgang og presser inn på det problem og synspunkt som det ikke er modent nok til å sette inn i sin rette sammenheng, da er en jevnaldrende god venn av uvurderlig betydning for dets sjelelige helse. Et slikt vennskap skaffer barnet et korrektiv som hjelper det til å gi de mangeartede inntrykkene den riktige dimensjon. Kjell, Klas, og Egil saknet det, men Per og Åsmund overvant mang en krisesituasjon ved kameratens hjelp.

Kanskje noen på dette tidspunktet er tilbøyelige til å etterlyse skildringer av vennsforhold. Men det er faktisk et av få felt innen barnepsykologien Vesaas ikke har våget seg bort i. Selv i de tilfeller da persongalleriet kunne innby til det, har han latt anledningen gå fra seg. Og det er vel sannsynlig at det skyldes at dikteren her har følt seg på u-sikker grunn. Forøvrig må en vel si at det feminine innslaget i rekken av personer som han har skapt, er mindre markert enn det maskuline. Kvinnene er nok med, men det virkelig inngående kjennskapet får vi bare til gutter og menn. Kvinnene ser vi mer i glimt, og helst når de kommer som sterkest inn i mennenes søkelys. Slik lærer vi å kjenne Åsne, Signe, Randi, Astrid og Sissel. Det heleste bildet får vi av Moster i "Det store spelet."

Men tenker vi etter, så er det hele tiden Moster sett med menns øyne vi får stifte bekjennskap med. To dominerende kvinneskikkelser blir vel i denne forbindelse inkommensurable fordi vi møter dem i en ganske spesiell situasjon. Det gjelder Hilde i "Sandeltrøet" og Jorunn i "Tårnet".

"PÅ GJENTER, TENKTE HAN, OG PÅ VENSKAP MED GJENTER."

Det er ikke så sjelden vi kan gripe Per Bufast i slike refleksjoner. Og han er ikke den eneste av Vesaas' personer som er sterkt opptatt av slike tanker. Skildringer av ung elsk regnes av kritikerne for å være Vesaas'spesialitet. Temaet dukker opp rett som det er, men i stadig nye variasjoner. Et par noveller: "21 år" og "Det rare" handler bare om det, og i romanene "Det store spelet", "Tårnet" og "Vårnatt" spiller det en fremtredende rolle. Mest dveler han ved de våknende erotiske følelsene, den første uklare lengt etter og draging mot det andre kjønnnet og de første famlende kontaktforsøk. Skildringene er ikke "dristige", men ikke desto mindre er de gjennomtrengt av sensualisme.

Det gjelder så visst ikke Pers første møte med en jevnaldrende representant for det andre kjønnnet. Men da det ikke er uten betydning for hans utvikling på dette området, og dessuten kaster lys over dikterens evne til å leve seg inn i og gjengi barns opplevelser og reaksjoner, tar vi det med.

En dag åpenbares Åsne for ham uten "omevøp". De kommer vassende mot hverandre nede i Tvinna, og slik foregår presentasjonen:

"Er du ein gjentunge?" spurde han.
 Ja, det er eg no vel.
 Er det difor du er annleis enn eg?
 Du er og annleis enn eg, sa ho med store auge.
 Eg er gutunge eg, kan du skjøna, det er eg som heiter Per.
 Å. Eg heiter Åsne Bakken.

Og slik arter avskjeden aeg:

"Åsne sprang og var det finaste han hadde sett.
 Han kunne ha tuta no. Han sette seg ned i graset og tenkte. Så tuta han. Det let ikkje, men vart til langt

nede i bringa, kom opp og brast." (s.28)

Per sitter tilbake, en erfaring og et sagn rikere. Erfaringen supplerer han ved et lite intervju med moren like etterpå.

"Var du og ein vanleg gjentunge då du var så lita som Åsne? Ja, veit eg. Kva? Moster og? Ja. Kva då? Seier eg. Han tagde, gøynde berre stilt hjå seg sjølv ein lærdom han hadde fått."

Ikke alle vil være enige i at Pers første heteroseksuelle opplevelse knytter seg til moster. De vil betrakte den følgende handlingen som et utslag av en vøkeen kvinnes omsorg for en gutt som har det vondt.

"Han vart fanga inn av armene han stod og lengta etter. Moster gjorde det brått og hardt: Han vart lyfta opp frå marka og klemd mot ein barm som gav seg mjukt for vekta av kroppen hans, og så vart han kyst, over heile andletet. Han slo og sparka, men ho var sterk. Ho tok mot slag rett i andletet, men ho lo lykkeleg og underleg og kyste han. Han kjende ein smak av lippene hennar og kjende ein søt, dim ange frå henne, frå håret og opp barnen. Ho hadde ei dim hinne utpå auge sine. Han vart kald av angst og heit av skam, for detta måtte vera s skam." (s.62)

Er det så bare rent moderlige følelser som bestemmer mosters atferd? Kjennskap til Vesaas' stil vil hjelpe oss å finne svaret. Ordvalget setter oss på sporet. Han bruker monomant ordet "ange" når det er erotikk med i spillet. Det kan nesten oppfattes som et stikkord. "Ei dim hinne utpå auge" peker i samme retning. Senere da moster har fått en kjæreste, heter det om henne:

"Heile sumaren var moster sin sumar. Ho var drukken i auge, sumtid når ein møtte auge hennar." (s.78)

Per er riktignok den passive partneren i dette opptrinnet, men skamfølelsen viser at det ikke har gått ubemerket hen over ham. Moster blir objektet for hans førte uklare, u-bevisste erotiske følelser. At dette, som av ham oppfattes

som et "illegalt" forhold, øker hans tomhets- og ensomhetsfølelse, er utvilsomt. Da moster, som nevnt, blir forlovet, dukker dette opp igjen hos Per.

"Moster var glad i nokon. Han såg på armene hennar: ein beisk verk slo opp i han, han mintest armene og munnen. Han hadde bori og bori på det." (s.76)

Situasjonen er alt annet en oppmuntrende for Per.

"No var han einsam. Han tykte vondt om seg sjølv, og måla det verre og verre. Det var sikkert ikkje eit levande krek som var så venelaust som han var." (s.67)

Og han summerer opp:

"No var Olav mist. Også h a n var mist. Moster var mist. Botolv var mist. Åsne var mist." (s.65)

Det er tydelig at da han møtte Åsne og Signe første gangen på ekolen, var de nøytrale for ham som kjønnesvesen, og hadde bare verdi som støtter i den sosiale selvhvedingskampen.

Men etter noen år oppdager han Åsne på en ny måte.

"Ein såg på Åsne med andre auge enn dei ein hadde sett på henne med før. Ho hadde ein stutterma kjole, og når ho skreiv, diktat, så smygde ho kjoleermene endå lenger opp mot aksla. Desse armene måtte ein sjå og sjå på i år. Ein vart full av rare ynske. Her var annleis i år. Der var Olav Bringa ved sida hans. Såg ikkje Olav armene til Åsne? Tenkte Olav som han gjorde: Armene til Åsne, Armene til moster. Gjente armar." (s.83)

"Armar er underlege. Noko tungt legg seg på botnen i ein når ein ser dei. Ein må sjå og sjå på dei." (s.83)

Erotiske og religiøse forestillinger fletter seg sammen:

"Ikring Åsne var Den "eilage Anda." (s.87)

Per har etter hvert skaffet seg informasjon om alle eider ved kjærlighetslivet, men Åsne skal holdes utenfor alt som kan virke nedverdiggende.

Men han er tross alt lite klar over følelsene sine, hveken deres kvalitet eller deres retning.

"Var han glad i henne?"

Han kunne ikkje seia anten ja eller nei. No kjende han ikkje lenger etter på den måten han hadde gjort i årevis. No var han stor. Til års skulle han gå for presten. Ja, men kva så? Kva var dette som var ein sugande lengt? Her ropa: kom, kom, og så var det ikkje noko. Ein skulle bort så ingen såg ein. Nei, ein skulle gå opp på ein høg ås der alle kunne sjå ein og sjå kor ein hadde det vrangt og vanskeleg.

Ein skulle opp på ein haug og beda til Ben Heilage Ande."
(s.87)

Det er typisk at den ytre, frie kontakten med Åsne avtar, mens han tar sitt monn igjen i drømmer.

"Fram gjennom våren tala han og Åsne svært lite med einannan. Sume tider drymde han hovudlause ting um henne. Han kunne ikkje sjå henne fritt i auga. Når ho bretta opp ermene for å skrive diktat, så kjende han seg heit og framand. Kvi gjorde ho dette? Ingen av dei andre bretta opp ermene sine før ho når dei tok til å herme etter henne. Ingen annan enn han syntest sjå at ho gjorde det heller. Så skjøna han at han tenkte annleis enn hine gjorde når dei var saman med gjentungar. Han vart tung og skamfull og gysde det av." (s.89)

Fra denne første oppvåkning og erkjennelsen av å være et kjønnsvesen, foregår det oppgjennom årene gjennom erfaring i forholdet til jenter en avklaring av følelsene, og en viss verdinorm utvikles, slik at Signe, da tiden var inne, falt som en moden frukt bokstavelig talt i fanget hans. Syntesen mellom to slags kjærlighet, den til jorden, som han var blitt innpodet av faren, og kjærligheten til det andre kjønnet som han visste måtte kreve sin rett, er blitt et faktum:

"Han var tett ved jorda no. Klæmd ned imot henne ved vekta av ei kvinne. Han var inderleg med i det mektige spelet."
(s.199)

Den sterkeste komponenten i det ofte kaotiske følelseslivet i overgangsalderen er utvilsomt opplevelsen av "det rare", en ny holdning til det andre kjønnet og gjerne til en bestemt representant for det.

Tidligere har vi sett hvordan Per ble oppmerksom på at noe nytt var i gjære. Klas i "Fars reise" har vansker med å få sin nye status anerkjent av de voksne.

"Lat dei kalle meg gutunge, tenkte han dimt, eg er det ikkje. Ho her jamsides meg ser at eg er det ikkje."
(Fars reise s.16)

Fordi vi her står overfor et fysisk primærbehov og et mer sekundært sosialt behov, oppstår i denne fasen kanskje den mest intense kontakthunger i hele menneskelivet. Vesaas lar Astrid i "Tårnet" være talerør for den:

"Det er ikkje godt når ein ikkje har nokonting, tenkte ho. I kveld skulle ein hatt noko å slege armene heitt og tyrst ikring." (s.34)

Og hennes hete lengsel krysser uten at hun vet om det av motsvarende følelser fra Nils:

"Kva var det? Han visste ikkje. Det var Astrid på ein underleg ny måte. Han kunne slett ikkje forklare seg det. Kva var det som greip ein hardt og forlokkande som ein djup lengt? Der kom ho vandrande." (s.131)

Like følelser bryter her fram av den samme psykologiske grunn. Vi fornemmer likeom hvordan de etiger fra urgrunnen i mennesket. Hos Astrid er de ikke enda fikserte til et bestemt objekt, mens Nils p.g.a. sin spesielle situasjon er nødt til å se seg om etter noen å søke trøst hos. Hos ham bryter ikke bare primærbehovet fram, men han er også i beitt for noen å betro seg til. Moren har stengt seg av fra omgang med resten av familien, faren har lagt alt annet til side for å trøste henne og om mulig vinne henne tilbake til normale samlivsformer, og de to barna går som på nåler, redde for å gjøre den minste ting som kan tenkes å forverre situasjonen, eller å unnlate å gjøre noe som kan ha virkning i positiv retning.

Byrden synes undertiden å bli for svær for Nils, og hos søsteren kan han ikke vente å finne overskudd som han kan få del i. Hun har nok å bære enda om hun ikke har den tilleggsbelastningen som Nils har i og med at han kjenner til hva som har foregått med minsten og såleis står mellom barken og veden. Han er delaktig i ansvaret for morens skjebne, samtidig som han føler en forpliktelse til å dekke faren. Den varme som en gutt i den alderen så sterkt trenger til, må Nils unnvære. Og ikke bare det. Jorunn føler seg berettiget til å anklage de andre for å ha forurettet henne.

"Ho finn fram kulden sin. Ho har eit djup øv kulde om ho vil. Ho slepper opp for det so dei kryp ihop som for kulden ovanfrå himmelen ei vinternatt. For de har gjort meg vondt, tenkjer ho." ("Tårnet" s. 120)

Det er i sannhet ikke rart at en gutt i dette klimaet sterkt føler seg dradd mot en forståelsesfull venninne.

"I det same visste han: eg kan gå til Astrid dersom noko blir umogeleg. Kan tala med henne om det, dersom det ikkje blir til å halde ut, dette med mor." (s. 131)

At Astrid ikke bare blir betraktet som et individ han kan tale til, men virker tiltalende på andre måter også, går tydelig fram:

"Han såg i smog på Astrid. Ungt fint hold stod i spenn over den tunge jorda." (s. 133)

"Det er du, Astrid, tenkte han og såg slåttefolket frå glaset sitt. et la seg for bringa hans som ei vekt. Dette er ei gjente. Eg vil møte gjenter. Dette framande." (s. 64)

Og siden dikteren legger det så vel til rette, kan en ikke unnlate å trekke fram parallellen fra det andre kjønn:

"Nei, ho slepte det ikkje. Det rørde seg ukjende ting i henne. Priikka i henne. Tungt og dimt." (s. 43)

Etter hvert som en leser Vesaas, lettes i grunnen tilegnel-

sen av dikterens tanker ved at en blir dus med hans terminologi, som synes å ha stabilisert seg ganske godt. Såleis er det ikke tvil om at adjektivene tungt, dimt, rart, framandt er blitt pålagt oppgaven å formidle manifesteringen av våknende erotisk følelse. Og tidligere har vi pekt på at "ange" hyppig trer støttende til i slike tilfeller.

Den dystre bakgrunnen gjør at vi engasjeres sterkere i Nils og Astrids forsøk på å finne fram til hverandre. Med nennsom, men bestemt hånd tar Astrid initiativet. Med en enestående intuitiv forståelse av hva som mangler Nils, og en frapperende tro på at hun selv eier det som kan redde ham, setter hun alt inn og seirer. Forholdet mellom den såre, ensomme gutten og den helstøpte, sterke Astrid er av dikteren forlenet med en betagende skjønnet. Forholdet blir satt i tydelig relieff ved å stilles opp mot de voksnes virkelighetsangst og nyttesløse forsøk på å finne en plattform for fortsatt "samekaistens".

En må uvilkårlig gi Hans Heiberg rett når han i "Verdens Gang" 6. nov. 1948 skriver:

"Tårnet" er en roman om de usynlige trådene mellom menneskene. Det er Vesaas' spesialitet. De fleste andre diktere skildrer det som sis og tydelig foregår mellom menneskene, Vesaas forteller om alt som ikke sis, det som ligger i luften, anelsene."

Og nettopp av den grunn føler en at en ikke øver rettferdighet mot kunstneren ved å trekke fram enkelte sitat til belysning. De gir nok sikre antydninger om tendensen, men de gir ikke atmosfæren, og bildet av kjærlighet og ensomhet er blekt uten den."

Et par klipp fra to anmeldelser av "Tårnet" er så pass godt egnet til å gi kompensasjon for denne mangelen at jeg tar dem med her.

Tormod Skagestad i "Dagbladet" 7.okt.1948:

"Den ordlause kjærleiken mellom Nils og Astrid går som eit lys gjennom heile boka, gjennom alt det avgrunnsmerke. Det er og den krafta som vinn på oppløysingskreftene. Astrid er som ein ny Gretchen eller Solveig."

Eugenia Kielland i "Morgenposten" 9.okt.1948:

"Astrid er en skjønn skikkelse, gitt med få fargestrøk, så lengtende ung, så jordisk og varm, mor og kvinne i sin omhet og beskyttelsestrang. Kjærligheten mellom henne og den to år yngre gutten, ren som fjellbekken og likevel med all jordvarmen i seg, er framstilt slik at man gledes til bunnen av sin sjel."

Aksepterer vi Heibergs utsagn om "de usynlige trådene mellom menneskene", må "Vårnatt" fortone seg som et komplekset mønster av slike. I et senere avsnitt blir det høve til å komme inn på grunnproblemet i boken. Her skal vi bare stanse opp ved de fire yngste personene og prøve å sette oss inn i hva de opplever denne vårnatten. Det etableres to kjærlighetsforhold: Mellom Sissel og Tore og mellom Gudrun og Hallstein. Det er det første paret vi først får stifte bekjentskap med. Framstillingen domineres denne gangen av forsøk på å få fram den første epredte fektning, med forsiktige framstøt og skyndsom tilbaketrekning. Partene vet ennå ikke hvor de har hverandre. Et ord, en mine eller en bevegelse registreres og lades med følelsesinnhold slik at det formelig blir som en skjærlek, der en aldri så liten feiltolkning fra den enes side kan få det hele til å ramle sammen. Begge parter vokter seg vel

for å gjøre for stor innsats av frykt for å lide et tilsvarende nederlag og få et prestisjetap og en såret selvfølelse. Men plutselig kan de innerste ønsker, som hos begge faller sammen, få overtaket i et lykkeglimt:

"Men dei såg lykkelege ut medan dei slost. Musklar bende og runda seg. Njuke bend og vrid. Søking mot einannan. Så møttest munnane deira, hastig." (s. 11)

Hallstein, som i denne boken er dikterens medium, den hvis einn alle hendinger presenteres for oss gjennom, er skjult tilskuer til opptrinnet. Han føler seg i det øyeblikket så pass sterkt bundet til søsteren at der er plass for sjalusi, men han er samtidig i høyeste grad interessert i teknikken som disse to legger for dagen i sine tilnærmelsesforsøk. For ikke lenge etter er det hans tur. Og de følelser som er blitt vekket, finner sitt objekt.

"Hallstein såg korleis luggen hennar (Gudrun) fall ned i panna. Han vart gjennomstrøymd av framande kjensler." (s. 58)

Det går som støtt gjennom ham da han hører at Gudrun skal låne hans værelse og ligge i hans seng.

Trangen til fysisk kontakt gir seg pussige utslag: Han lukter på Gudruns hår og måler sin arm mot hennes nakne.

"Dei gjekk innover tunet side ved side. Kôm til å halda einannan i hendene og. Faste, einslege hender som brått hadde noko rart å halde i." (s. 81)
---Slik var dette. Og slik angar Gudrun." (s. 82)

Gjennom alt som hender, modnes Hallstein:

"Dei gjekk endå nokre steg. Med skjelvande hjerte hadde Hallstein hoppa over skilnaden i år og gjekk mellom trea og tenkte på dei same tinga som den vaksne Tore." (s. 138.)

Overveldet av begivenhetene utbryter han:

"Alt ein skal få lære å kjenne." (s. 137)

BARNET OG DE VOKSNES VERDEN.

"Ein var i kvar si verd".

Vi har allerede berørt forholdet til de voksne i avsnittet om foreldrekontakt. Men de konstallasjonene vi der stanset ved, var preget av individuelle og til dels svært spesielle forhold. Denne gangen skal vi, som overskriften forteller, anlegge et kollektivt synspunkt. Mange av personene i Vesaas' bøker befinner seg i grenselandet mellom barn- og ungdom, og dikteren har flere ganger forsøkt å gripe den særegne opplevelseskvaliteten som selve overgangen representerer. Nå er det sannsynligvis svært få som kan si med bestemthet når overgangen skjedde, og enda færre kan arrestere og holde fast på det de opplevde ved det. Men det er opplagt at dikteren må ha sin frihet til å trekke ut av en sum av følelser det essensielle og gjengi det i komprimert form.

Tidligere har vi sett hvordan Per, Nils og Klas oppdagat at de tenkte annerledes om gjenter enn de hadde gjort før.

Men også på andre områder melder forskjellen seg.

"Er ikkje alt som fyrr?

Jau. Nei. -

Ein literærkarp stung: Kva er det som fer sin veg?
Eitkvart gjeng sund." ("Det store spelet" s. 30)

"Gamle rop var ubrukelege. Enno kunne ein rope slik ein og annen gong. Liksom prøve halde fast det ein kjende gleid bort. -" ("Tårnet" s. 64)

"No kjende han med sorg at noko var borte." (Fars reise" s. 11)

Første gangen motivet dukker opp er i "Sendemann Huskuld", men da i bilderike vendinger. Vi nøyer oss med å sitere siste passus:

"Ja og daa stod dei berre venta paa at skiva skulde svinge so dei kunde faa det dei stunda etter, og skiva ha seg tilside og dei gjekk inn og det var slik dei tenkte um det som var bakum der, og dei gjekk med slik frysne lenger fram for det var menneskelivet paa jorda." (s. 250)

Det er ikke stort spranget til det tilsvarende stedet i

"Grindegard":

"Toremun og Vesle-Brit stod ved dørene av eit nytt rike, og kolvane slo so underlegt framme i ukjent land." (s. 113)

Frans og Frida i "Huset i mørkret" er i samme situasjon:

"---dei som er på sprang til å bli voksne, og er så næpne og underlege inni seg." (s. 205)

Ingen av dem ønsker å holde fast på det som svinner. "Det nytta ingenting å laga seg som gutunge", seier Per. Men hva det nye vil bringe, det står uklart for dem. "Kva gjeng eg inn til"? spør Toremun. "Veit ikkje". "Kva skulle koma no, når gamle kallingsrop var ubrukelege?" spør Nils.

Når Vesaas' pubertetsungdom ikke henger ved barndommens, så er ikke det noe uventet. Den er så visst ikke fremtitt i noe rosenrødt skjær. "No var barndomen hans Åsmund gjennomstridd", heter det ved konfirmasjonen hans. Og Per sier rett ut: "Det var vondt vera liten." (s. 20) Og han kommer tilbake til det ved et senere høve:

"Ein var ikkje glad.

Skulle ein vera det då? -

Ja, det skulle ein. Det var sagt og sagt, og sett på prent; om kor godt ein hadde det no. I denne alderen. Likså mange gonger var det sagt ei lygn." (s. 95)

Forfatteren ville nok ikke underskrive de ord Paludan Müller her "sett på prent":

"Dit Paradis var kun da du var lille."

Heller ikke ville han ha delt Rousseaus romantiske syn på

barndommen, slik det kommer til uttrykk i "Emile":

"Hvem av dere har ikke stundom med sukk ønsket seg tilbake til den alderen da smilet alltid er oss på leppene og da sjelen alltid har fred." (sitert etter Fr. Ording: Pedagogikkens historie s.105)

Men han får støtte av Aksel Pandemose som et sted sier:

"Det største bedrageri i verden er dette, at i barndommen er vi lykkelige, og siden får vi det vondere. Sannheten er at vi får det stadig bedre, og vondest av alt var begynnelsen og veksten." ("En flyktning" s.197)

Under lesingen av "Vårnatt" går det opp for oss at de to unge, Sissel og Hallstein, og de tilreisende representerer eller illuderer to verdener: barnas og de voksnes. Og ved å bringe dem til å møtes på det rent ytre plan, oppnår dikteren å få sagt vesentlige ting om et emne som vi allerede har merket ligger hans hjerte nær: overgangen fra barn til voksen.

Et par formuleringer i boken synes å verifisere denne oppfatningen.

"Dei smatt inn på roma sine for å skrubbe og tørke seg. Kom fram att med lette friske kroppar og påklede. Slik var det i verda deira." (s.35)

Dette står umiddelbart før Hjalmar & Co melder sin ankomst, og en tør ha lov til å anta at det er satt der for å ha relieffskapende virkning. Ellers går det som en rød tråd gjennom hele boken uten at det alltid er så lett å arrestere bestemte utsagn som en kan ta til inntekt for det. Mot slutten av boken utbryter Hallstein:

"Men eg vil vera med i dette, kjende han. Ikkje for nokon ting skulle den bilen ha køyrt forbi i gårkveld." (s.183)

Og "dette" er for Hallstein ikke uttrykk for de ytre hendene, dramatiske som de enn er, men innføringen i det voksne liv. Han har gjennomgått en modning, som vi alt har sett. Og

ikke bare han, men også Sissel som i likhet med Margit i "Sandeltreet" er blitt seg sin kvinneverole bevisst ved å være vitne til en fødsel.

Egentlig behøver en ikke gå lenger enn til tittelen for å finne støtte for denne oppfatningen. Og sammenholder en den med følgende:

"Her kvelda meir, men det skjedde med små og mest umerkande ting. På grensa mellom vår og sommar". (s.17)

så blir symbolikken klar.

Slik er det også oppfattet av Johs. A. Dale som i en bokmelding skriver:

"Det skjer nokre enkle og svært menneskelege ting som Vesaas har fortalt om mange gonger før, det at unge menneske oppdagar andre og seg sjølve, vaknar og mognar til voksne." ("Norsk Tidend" 16. okt. 1954)

Ett trekk ved Hallsteina opplevelse kan karakteriseres som overgang fra drøm til virkelighet. Det gjelder utskiftningene av drømmepiken Gudrun til fordel for den livs levende, håndgripelige, men mindre dirigerbare Gudrun.

"Han kjende berre at han aldri ville treffe denne Gudrunn oppå veggen meir. Ho fanst ikkje." (s.199)

På et annet felt avløses også fantasi av virkelighet. Ormebesettelsen (s.20) forbereder og avløses av den nifse opplevelsen av ondskaps- og hatbesettelse som rår mellom de to ektefellene Aristine og Hjalmar.

De hemmelige tegn av magisk karakter som gav uttrykk for en sympatiske innstilling, erstattes av konkrete handlinger til beste for dem som er i nød.

"Han bende på seg og fekk hendene bak på ryggen for å gjera eitt av dei hemmelege teikna sine, eit vakkert teikn for Sissel." (s.29)

Hallstein blir i den situasjonen som oppstår, den som for alle fortøner seg som den reddende engel, den som i kraft av sin uskyld kan gi hjelp.

Det er nettopp ordet hjelp som blir nøkkelordet i denne boken - det er det som formidler inntrykket av mennesker i avmakt, ensomhet og isolasjon, mennesker som søker kontakt. Til støtte for påstanden skal vi prøve å samle de stedene hvor bønner om hjelp uttrykkes eksplisitt:

Kristine:

"Vil du hjelpe meg? sa det heitt oppe i ruta." (s.46)

"Eg har bruk for deg. Kva heiter du?" (s.51)

"Eg har ingen med meg, ser du. Vil du?" (s.70)

Hjalmar:

"Vil du hjelpe meg? spurde mannen." (s.

Hjelpe?

Ja, det er eg som treng hjelp." (s.110)

Grete:

"Vil du hjelpe meg litt, Hallstein?" (s.117)

Karl:

"Eg må be om hjelp iblant. Litt elendig hjelp." (s.125)

Og som en oppsummering av det hele:

"Dei slit og skal sikre seg hjelp kvar på sin kant." (s.125)

Nå kan en innvende at det ikke var så stort utvalg av hjelpesmenn i dette huaet. Det var jo bare Sissel og Hallstein. Og innen den andre familien var alle kontaktmuligheter uttørket. Men det går tydelig fram at det er det uplettete og uerfarne sinn de alle setter sine forhåpninger til. Hallstein, som er vant til at det er de voksne som må ta støtten når det er noe av alvorligere karakter som skal ordnes, vegrer seg.

"Eg kan ikkje", stotra han og kjende den usynlege bura som var ved å kvelve over han.
Ho sa berre: Det er ein slik som du, som kan. Eg ser

godt at du er berre ein gutunge. Hos dei vaksne har eg fått så mange vonbrot." (s.70)

Karl har akkurat samme motivering for sitt valg av Hallstein som sin støtte:

"Ja, men eg er ikkje vaksen, tilstod Hallstein og hadde ikkje noko i mot å tilstå det heller akkurat no. Blir det same, sa Karl, det kjem ikkje an på om du er nokre år yngre. Men du har ikkje vori med i alt det som har skjemt ut for oss andre." (s.172)

Vi skal ikke her gå nærmere inn på den rolle dikteren tildeler barnet. Den er uttrykk for det gamle håp om at nye generasjoner har forutsetning for å kunne retts på tingenes tilstand. Det åpne og mottakelige sinn er et brukbart redskap for livets byggende krefter.

Nå skal en i det hele være varsom med å trekke altfor en-tydige slutninger utfra Vesaas' diktning. H.P. Rohde skriver om "Tårnet" noe som i like høy grad har gyldighet for "Vårnatt":

"Sædvanen tro lader han os også her paa samme tid, paa samme side, i samme linie, følge den samme utvikling i flere planer. Bag individet reiser livstypen sig, og bag livstypen løfter sig igen det sjælelige verdensbilde." ("København" 27. nov. 1948)

Og en norsk røst hevder omtrent det samme. Såleis skriver Eldar Molaug i en melding av "Vårnatt":

"Gjennom dette diktverket der dikteren ser tvert igjennom mennesket, spaltar det opp, slik at tildriv av godt og vondt ter seg på botnen av sjælelivet, der ukjende strumar går, anar vi symbolkledde og transparent vår egen situasjon, vår tids angst-fylte uro." (Christiansands Tidende' 25. sept. 1954)

Hovedinntrykket etter lesingen av "Vårnatt" vil sannsynligvis være de iskaldе gufs av ensomhet som fra de voksnes verden slår imot de unge. Redningen, eller rettere: håpet om redning, kommer foruten fra Hallstein også fra det nyfødte

barnet. Derfor kalles det da også for "ei lita stjerne" (s.77)
Hjelpen er ikke avhengig av den aktive innsatsen. Det kommer tydelig fram et annet sted hos Vesaas.

"Me-og mennene sat hjaa dei smaa og henta hjelp som fyrr,
og dei smaa sjølve sov." (Klokka i haugen's.112)

Motivet er ikke nytt hos Vesaas. Allerede i "Sendemann Huskuld" legger han vinn på å vise barnets mystiske makt over de voksne.

Enda om barnet til sine tider ønsker å slippe altfor mye kontroll og innblanding fra de voksnes side, så har det hele tiden lyst til å bli regnet med, til å bli akseptert. Det er et markant trekk i dets psyke. Vi skal se hvordan dette manifesterer seg hos Per Bufaet overfor slåttekaren Ivar, som betyr en kjærkommen tilvekst i i hans kontaktmuligheter.

"Ein lengta etter vener.venskap.
Ein granska Ivar med nye voner att. Kanskje ville han vise seg som ein ven i år." (s.17)

"Då ville Ivar eta dugurdsgrauten, og så ville han gå ut i tunet og leggje seg i skuggen og røykje. Då fekk ein leggje seg ved sida hans og leite etter venskap." (s.17)

Ivar er opptatt med egne funderinger, og det blir en vanskelig manøver for Per å oppnå forbindelse med ham, å få gjort oppmerksom på at han i hele tatt eksisterer.

"Per la seg tre steg frå Ivar.
Per kunne ikkje byrja nokon samtale, det var altfor ny-
leg at Ivar var komen. Berre vente om han fekk eit ord.
Sei noko til meg Ivar, tenkte han.
Nei Ivar såg beint opp i den skylause himmelen. Han vende ikkje andletet mot Per og la merke til han. Han ville ha vorte velsigna for d e t, men han gjorde det ikkje.
Kva skulle vel Ivar seia? nei, ein visste ikkje, berre e i t k v e r t, ein hadde så mykje lengting i seg." (s.18)

"Nei no måtte Ivar seia noko til han.
Han flytte seg litt nærere. Det tunge hjarta hans banka.
Men Ivar låg som før. Per dukka seg." (s.19)

"Ivar snudde seg ikkje.
Mør kom med minsten på armen og med Botolv skrevande etter.
Her ligg eg! ropa Per til henne.
Ja, sa ho og gjekk vidare.
Det hjelpste ikkje. Ivar låg på ryggen og røykte.
Eg ligg her eg, sa han bedande.
Ja, eg veit det, sa Ivar.
Per stirde. Det var ikkje sagt med venskap det Ivar sa,
og det var venskap ein tyrsta etter." (s.19)

Forsøket mislyktes enda det var lagt opp etter en beundringsverdige strategisk plan. Skuffelsen forsterkes da Per etterpå overhører en samtale mellom Ivar og moster da hun drar slipesteinen:

"I år vil eg gifta meg, sa Ivar mens han slipte.
Sjå det. Til moster kunne Ivar lyfta upp mannen og seia vas og venskap og krangel. Per stunde eit einsleg støn. Det var vondt vera liten." (s.20)

Historien gjentar seg i neste generasjon. "A Pers egne barn kommer i samme alderen, går de rundt og vantrives fordi de voksne ikke har tid til å ta seg av dem.

"Augo berre mynstra honom. Vanta trass alt at teikn og under skulde koma frå dei vaksne.
Ein blunk sp mintes han seg sjølv i same stoda."
("Kvinnor ropar heim" s.271)

"Ingi bru førde i mellom dessa og ein sjølv ayntes ein.
Ein var i kvar si verd." ("Kvinnor ropar heim" s.149)

Enveiskjøringen over broen mellom barnets og den voksnes rike har Vesaas fortalt om i "Grindegard", og vi fristes igjen til å vende tilbake til den, der poesi og eventyrstemning demper realismen:

"Kom seier det vesle baanet, sjaa her er landet mitt,
og den vaksne stend ved brui og ser. Baaneheim er burtum med tind og spir og der vilde vori all verdens hugnad aa møte. Kom daa, seier baanet, og den vaksne vil og vil, so ser han at han er tung, og brui spanner over so skøyre bogar.
Men soli skin paa baanet og lagar allting um. Ein dag er det b a a n e t som tiltar yver brui, til vaksneheimen og brui brakar saman for alla tider." (s.113)

"DEN HEILAGE ANDEN VAR OFTE I TANKANE".

Psykologene er ikke enige om hvorvidt barnet har en medfødt religiøs trang eller ikke. Det står imidlertid fast at barn tenker mye på sitt forhold til høyere makter, og desto mer hvis den påvirkning som miljøet møter dem med, aktualiserer slike tanker. Den religiøse interessen synes å kulminere omkring overgangsalderen, da den også manifesterer seg tydeligst.

Hos Vesaas kan vi lettest studere dette fenomenet i Per Bufasts livshistorie. De andre stedene der forholdet er berørt, er det etter alt å dømme gjort for å hevde et synspunkt som det har vært dikteren maktpåliggende å ventilere. I "Dei ukjende mennene" er Klas dikterens talerør, når han kommer med disse betraktningene etter å ha lest en bok der det forekom direkte kristelig forkynnelse:

"Kvi skulde her skrikast sø høgt um Gud av sume?
Alle tenkte på detta som vart kalla Gud, ein trong
ikkje bli mint um det. Dei som skreik høgast tenkte
gjerne minst." (s. 27 f)

Samme oppfatning deler Nils i "Tårnet":

"Dei tala så ubrydd og sjølv sagt om Gud der. Sa det
akkurat på same måten som dei sa vedski, klokke, blyant.
Ei pine å høyre på. Umogeleg få seg til sjølv." (s. 160)

Og som venter stemmer Pers innstilling overens med dette:

"Ein tenkte på Gud med mykje meir blygskap no. Umogeleg
å tala om han. Korleis var dei menneska laga som tykte
moro i å tala om han?
----Men sume vakene prata og preika om Jesus, sa dette
forunderlage namnat utan å slå auga ned. Ein fekk van-
vyrdnad for slike folk." ("Det store apelet" s. 86)

At dette er et alderstypisk trekk hos Per, viser en situasjon tidligere da han blir forbauset over at moren som har innprentet i ham alt dette om Gud, selv blir forlegen da han frimodig snakker åpent ut om Gud og spør henne: "Takkar du Gud for det"?

Dårlig samvittighet settes i forbindelse med Gud og tas som et tegn på at Gud nok ikke setter så stor pris på ham som før. Mangelen på tilfredsstillende menneskelig kontakt er sikkert en medvirkende årsak til at tankene vendes mot Gud.

"Deretter sat dei stille eit par dagar. Per tenkte mykje på Gud dei dagane. Her kom ikkje mykje framandfolk, og dei sjølve var aldri borte i gardane." (s. 36)

Det betyr mye å ha Gud på sin side, og tvilen får tilskudd via magiske tankebaner slik som refleksjonene hans fra en julestrefest viser:

"Her vart tala og lesi, og han hørde det ikkje. Gud kunne ikkje ha han kjær, elles hadde Åsne vori her." (s. 36)

I forbindelse med Botolv trenger Per ofte å be om Guds hjelp, og han tyr stadig til den utveien. Men Gud er ikke lett å komme på talefot med. "Han var viest stri slik, Gud". Syndfølelsen gjør seg sterkt gjeldende, og han føler at han er under stadig oppsikt.

"Tenkjer du ikkje Gud ser deg, og sauene, og all ting"? spør han Olav. I et av hans lyseste øyeblikk er det bare synden som kaster skygger.

"Fri. Fri sauene. Fri skulen. Han prøvde gløyme det han ikkje var fri, og var berre fri og frank." (s. 69)

Og "det han ikkje var fri", det var nok synden.

Det er naturlig at forestillingene om far og om Gud går over i hverandre. Barn slutter fra den kjente autoriteten til den ukjente, og den religiøse terminologien støtter opp under

dette. Det er ikke tvil om at Fers gud har lånt trekk fra faren.

"Er du glad i jord, Fer? spurde Gud, og kom veldig fram bak haugar og opp or dalar. Ein trong berre lata i hop auga for å sjå han.
 Nei, svara Per skræmd.
 Så spurde ikkje Gud på ei stund.
 Sumtid var det Gud som spurde, sumtid far. Sumtid var dei to som ein mann som kom or holene og spurde." (s.71)

Faren og Gud står altså for Per som allierte, og det er pussig å legge merke til at Gud dukker opp bakom haugen og kommer fram fra holene, slik som faren når han kommer fra jordarbeidet.

Og det er interessant å se hvordan hans rangering av elementene i treenigheten også tar farge av denne innstillingen:

"Den harde Jehova, og Kristus som ein kjende seg sky framfor - dei hadde ein hastverk med, for å stanse og kvile hjå Den Heilage Anden". (s.100)

Gud minner om den strenge faren, Kristus med krav om et intimt forhold tiltaler ikke den sky gutten i overgangsalderen, men Den Heilage Anden, mild, vennligsinnet og diskre og upersonlig, den blir hans trøst og tilflukt, og til den stiller han sine forhåpninger. Den skal gi ham "en snert av eld." (s.100)

Blygselen overfor Kristus finner sin forklaring i uttalelser som denne:

"Mor skulle ikkje lesa like inn i hjartet på ein. Det skulle ikkje nokon." (s.79)

Det er kanskje i denne forbindelse verdt å legge merke til at frykten for Gud avtar proporsjonalt med Fers akseptering av farens dom.

" Dette er min gard, tenkte haⁿ." (s.97)
 "Gud vil ein ikkje noko vondt, ein treng ikkje plaga seg med det." (s.123)

Aktualisert av, og næret ved konfirmasjonsforberedelsen melder nå med fornyet styrke tanken på transcendent kref-
 ter seg og finner grobunn:

"Den Heilage Ande var ofte i tankane." (s.100)

"Av alt sitt hjarte ynskte ein det ein syntest å måtte få: Eitkvart for den torsten og suginga under bringa. Denne Anden! Berre ein snert av eld. Hjelp meg! tenkte han." (s.101)

Pubertetsungdommens vånde, tomhet og ubestemte lengt har her kommet til uttrykk på den noe bombastiske og eksalterte måten som er så typisk for denne alderen.

" F U G L A N N E . "

Det kan ved første øyekast synes litt malapropos å trekke fram Vesaas' siste roman "Fuglane" i denne forbindelse. Den handler da utelukkende om voksne og har søgar til hovedhensikt å gi oss innblikk i et sinn som ikke er som hos normale voksne. Men det er nettopp dette siste som etter min mening gjør romanen relevant for vårt formål. Stiller en spørsmålet: Hvor har Vesaas sin kunnskap om typer som "Tufsen" fra, så kan en naturligvis si at det fins da så mange av den sorten at det ikke skulle være vanskelig å finne modell. Jo mer en leser, dess mer blir en bestyrket i den antakelsen at Vesaas også i denne boken skriver om barn. En viss støtte for dette gir Kjølvs Egeland i en melding i "Vinduet" nr.4, 1957, s.271:

"Lenge er det bare to personer å snakke om i denne romanen: Mattis selv og hans søster Hege som er noe eldre enn det 37 år gamle BARN."

Enten man, som enkelte har hevdet, går ut fra at Mattis er pseudo-debil eller antar at hans åndelige kapasitet ikke når over barnets nivå, så spiller det mindre rolle. Hovedsaken er at hans handlinger og reaksjoner forøvrig i mangt og meget er et barns. Det fornekter seg heller ikke i slutfasen da han ut fra en magisk tankegang lar skjebnen avgjøre om han skal leve eller ikke. Den kjente typen av dagdrøm der en tildeler seg selv den lidendes rolle, er sikkert også en komponent i

denne beslutningen.

Også i sin kontaktlængsel viser han trekk som kan svare til det en kan vente av et barn: En intens redsel for å bli forlatt og en umettelig trang til å bli akseptert. Disse tendensene trer sterkere fram hos Mattis fordi han kan gi dem mer eklatante uttrykk enn et barn kan.

Enten Mattis går etter landeveien, eller han er hos handlemannen, eller ute for å få seg en liten jobb, så registrerer han den minste antydning til vennlighet eller forakt. Sinnstemningen svinger i takt med slike opplevelser. For ham betyr det som nevnt alt å bli akseptert. Hans lyse minner i livet knytter seg til slike opplevelser. Hans intense kamp for ikke å røpe sin identitet - sitt sanne jeg - da han møtte de to jentene ute på holmen, viser tydelig hva andres tanker om ham betydde for ham.

Da det er grunn til å frykte for at søsteren Hege vil gifte seg og reise fra hem, blir tilstanden preget av desparasjon, og selvmordplanene modnes.

Mattis eier barnets evne til å komme i kontakt med dyr. Noe av det mest rørende i hele boken er fortellingen om hvordan Mattis får sin kontaktlængsel stettet ved å korrespondere med rugda som setter sine spor ute på moldmyra.

"I den brune slette overflata av diket var det eit lett trakk av fuglefot, og så fanst der mange runde djupe små prikkehol i myrjorda. Dei djupe hola var etter nebbet som rugda stakk kav i diket og henta opp eitkvart med, og somtid berre prikke og skreiv med. Mattis bøygde seg ned og las det som stod. Såg på dei lette dansande spora. Så lett og fin er fuglen, tenkte han. Så lett går fuglen min i myrane, når han er trøyt av himmelen.

"Er er du, stod der.

Det var og ei helsing å få.

Han fann seg ein pinne og prikke eit svar på ein ledig flekk i det brune.

-----Spent gjekk han neste dag, og narra vart han ikkje.

Ikkje langt ifrå hans egne teikn stod det prikke noko nytt med fuglenebbet.

Mattis var innstilt på det, likevel verka det så han måtte sette seg på ein stein.

Altså var det verkeleg i gang mellom dei.

Og kva sa så fuglen på sitt fine språk?

Mattis var ikkje i tvil. Det var om stort venskap.

Prikk, prikk, prikk, Uendeleg venskap, tydde det. (s.85 f.)

Det er fristende å sammenligne dette med det et "ekte" barn, lille Børge på fire år, i H.C.Branners novelle: "Barnet og musen", føler da han konstaterer at en mus har vært og spist av den brødsalken han la ut på loftet.

"Børge klukker helt nede i maven, han lukker begge hennene rundt brødet og holder det opp foran nesen. Det lukter litt av mus, det er nesten som en kan føle den, den er bløt og vever og kribler og krabler og kiler inne i hånden. Børge tar hele opplevelsen på forskudd, gleden går som et støt gjennom ham." (s.37)

Enda om vi her har tatt bare ganske korte klipp fra de to skildringene, så er det vel tydelig at opplevelseskvaliteten hos de to er svært lik.

Vi behøver ellers ikks gå utenom Vesaas' egne verk for å finne eksempler på at barna elsker dyr, og ofte søker trøst hos dem når mismotet er ved å ta overhånd. Det er nok å nevne Kjell i "Dei svarte hestane" og Per Bufast.

PER BUFAST .

Vi vil i det følgende prøve å gi et litt mer samlet bilde av kontaktbehovet hos en av barneskiikkelsene i Vesaas' diktning, og valget må da falle på Per Bufast. Det er hans oppveksthistorie vi kjenner best, og vi har i de foregående kapitlene trukket fram enkelte sider ved den.

De mange beskjeftigelsesmuligheter som en gård byr på, må nødvendigvis gi et normalt barn mange hyggestunder som skaper en positiv livsfølelse. Men det er tydelig at alt dette ikke kan døyve Pers lengsel annet enn i korte øyeblikk.

"Ein bala i snøen, det hørde til. Men ein var åleine. Sumtid fekk ein det likevel morosamt til i snøen. Der vanta alltid eitkvart, men ein visste ikkje kva det var."
(s.19)

Som et omkvede kommer slike betraktninger igjen utover i boken, enten det resignerte: "Ein var einsam", eller det mer intense: "Ein gjer ikkje anna lengtar etter all ting", "Ein lengta levra or seg".

En sviende uklar lengsel etter noen å være sammen med - dragning mot mor som er så opptatt med husets gjøremål, med Botolv og Minsten at hun ikke har tid til overs for ham - dragning mot far som er "tullut" når det gjelder jord og møter Per med krav og imperativ - dragning mot moster som han i en blanding av loyalitet overfor moren og naturlig blyghet ikke kan gi seg helt og fullt til - dragning mot Ivar som utelukkende er opptatt av seg selv, se, det er Pers situasjon i førskolealderen.

Skolearbeidet gir ingen glede fordi det er blitt et ledd i "den kalde krigen" med faren om "å vera på Bufast". Den ros han får av læreren betegner han som "kald". Det som holder varmen i ham, er vennskapet med Olav, men det gir ingen permanent trygghetsfølelse. Av og til føler han at det "henger i en tråd", og siden han har bare denne ene kontakten, er det mye som står på spill. Situasjonen er ikke lysere enn tidligere:

"Ein lengta etter eitkvart.

Alltid lengta ein etter eitkvart. Etter usynlege ting og ting ein visste at ein lengta etter.

Moster gjekk her, og Per lengta etter å stå nær henne som i gamle dagar.

Han kjende seg ikkje stor. Det sleit og drog i han og kviskra og sa ting, og truga. Alt saman glapp unna om han skulle gripe det." (s.46)

Gud er heller ikke noe absolutt stabilt holdepunkt. Hans gunst er avhengig av gjenytelser i form av et fromt tankeliv og gode gjerninger, og Fers status i så henseende er ikke tilfredsstillende. Han er redd faren, samværet med brødrene gir ingen glede og pliktarbeidet i gjæterekogen øker ulystfølelsen. Da skolegangen er slutt og konfirmasjonen står for døren, føler han seg "heit og framand", pint av de krefter og tendenser som manifesterer seg i forbindelse med det våknende driftsliv, ueikker i sine sosiale tilnærmelsesforsøk, tom og opprevet.

Konfirmasjonen betyr ikke noen vending til det bedre. Selve dagen karakteriseres som "beisk", og de perspektivene som rulles opp, er alt annet enn oppmuntrende:

"Per gjekk på dei tørre, kvite sanddungane. Dette var ikkje rett: det var botn dette, som skulle ha klårt vatn strøymande over seg. Slik var her utanfor ein, slik var her

slik var ein inni og, ein gjekk og traska i tørr, heit sand og tistelmarker." (s.112)

Det er en smertefull prosess å bli voksen:

"Ein var einsam. Ein var som eit skræmt dyr, det var ein. Sjå der på benkene sat dei rette vaksne og stirde inn i treet som barn. Ein sjølv høyrde ikkje heime nokon stad." (s.140)

Ordene "einsam" og "lengt" og andre ord fra kontaktterminologien kommer igjen så ofte, og er ved stilistiske midler så sterkt fremhevet at "Det store spelet" i sin innerste kjerne må sies å være gjennomvevd av kontaktproblemer. Det vi har dradd fram i det foregående vil forhåpentlig vise tydelig nok i hvor høy grad hovedpersonens forestillings- og opplevelseskvaliteter er farget av opptattheten av å kunne møte forståelse og anerkjennelse fra dem han kommer til å leve sammen med. Selv redusert til sin riktige proporsjon ved å settes inn i sin fulle sammenheng, vil dette motivet virke dominerende, og er fra dikterens side utvilsomt ment å skulle gjøre det.

S L U T T O R D .

"Vesaas er ensomhetens dikter", har Barbra Ring sagt. Det er en formulering som kan brukes som konklusjon på denne utgreiinga, når en bare er klar over at etiketter av dette slaget ikke må få lov til å skygge for andre sider ved hans diktning.

Det inntrykket av kontaktlengsel som vi her har forsøkt å formidle, kan suppleres ved en tilsvarende analyse av de voksnes kontaktbehov. Det er ikke mindre enn barnas - tenk på skikkelser som Johan Tander i "Bleikeplassen" og Lisle og Ambros i "Dei svarte hestane", bare for å nevne noen eksempler.

Ensomheten er hos Vesaas vond og farlig, den virker nedbrytende.

"Korleis blir ein laga når ein lengtar og aldri får, Lisle?
Blir ein ikkje lik me g då?"

spør Ambros og gir samtidig forklaringen på sitt live ruin.

Doktor Stockmann kunne si:

"Sagen er den, ser I, at den sterkeste mand i verden, det er han, som står mest alene".

Slik tenker, føler og taler ikke Vesaas' personer. Klas er representant og eksponent for dem når han sier:

"EG KAN IKKJE BLI FORLETEN AV ALLE, DET ER NOKO SOM ER FÅLT DET."

Litteraturliste.

- Bjørck, Staffan: Romanens formv rld, Sth. 1954.
 BLM, 1944
 Branner, H.C.: R de hester i sneen, Oslo 1950
 Dale, Johs. A.: Litterære normer, Oslo 1955
 Edda, Oslo 1948
 Hammer, Geo.: Psykologi, Sth. 1951
 Hoel, Sigurd: Veien til verdens ende, Oslo 1933
 Haaland, Arild: Hamsun og Hoel, Bergen 1957
 Lie, Nils: Jonas Lie, Oslo 1933
 Ording, Fr.: Pedagogikkens historie, Oslo 1953
 Norsk litteraturhistorie (Bull, Paasche) bd. I og VI
 Samlaren, Sth. 1947
 Sandemose, Aksel: En flyktning krysser sitt spor, Risør 1955
 Skrede, Ragnvald: Tarjei Vesaas, Oslo 1947
 Sletto, Olav: Per Spegil, Oslo 1939
 " " : Per Stavlang, Oslo 1941
 Syn og Segn (Serprent av 50- rsheftet), Oslo 1947.
 Sæteren, Asbjørn: Mennesket og samfunnet, Oslo 1956
 Undset, Sigrid: Elleve  r, Oslo 1934
 Vinduet, Oslo 1957
 Well k & Warren: Theory of Literature, New York, 1955
  verland, Arnulf: Fiskeren og hans ejel, Oslo 1950

 Bokmeldinger fra Norlie og Gyldendals klipparkiv.

TARJEI VESAAS

<u>Menneskebonn</u>	1923
<u>Sendemann Huskuld</u>	1925
<u>Grindegard.Morgonen</u>	1925
<u>Guds bustader.Spel i tre skift</u>	1925
<u>Grinde-kveld</u>	1926
<u>Dei svarte hestane</u>	1928
<u>Klokka i haugen</u> .Noveller.....	1929
<u>Fars reise</u>	1930
<u>Sigrid Stallbrokk</u>	1931
<u>Dei ukjende mennene</u>	1932
<u>Sandeltreet</u>	1933
<u>Det store spelet</u>	1934
<u>Ultimatum.Spel i 4 akter</u>	1934
<u>Kvinnor ropar heim</u>	1935
<u>Leiret og hjulet</u> .Noveller.....	1936
<u>Hjarta høyrer sine heimlandstonar</u> ..	1938
<u>Kimen</u>	1940
<u>Huset i mørkret</u>	1945
<u>Kjeldene</u> .Dikt.....	1946
<u>Bleikeplassen</u>	1946
<u>Morgonvinden</u> .Skodespel.....	1947
<u>Leiken og lynet</u> .Dikt.....	1947
<u>Tårnet</u>	1948
<u>Lykka for ferdesmenn</u> .Dikt.....	1949
<u>Signalet</u>	1950
<u>Vindane</u> .Noveller.....	1952
<u>Løynde eldars land</u> .Dikt.....	1953
<u>Vårnatt</u>	1954
<u>Ver ny vår draum</u> .Dikt.....	1956
<u>Fuglane</u>	1957

De bøkene som det er hentet sitat fra i
det foregående, er understreket.

Henvisningene til "Det store spelet" gjelder skulautgåve
ved Edvard Brakstad, Oslo 1955.